

PRAVNO UREĐENJE ZAKUPA BRODA U HRVATSKOM PRAVU

Dr. sc. Vesna Skorupan Wolff*

UDK 347.794 (497.5)

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: lipanj 2007.

Predmet rada je cjelovita analiza pravnog uređenja zakupa broda u Republici Hrvatskoj. Detaljno se analiziraju i komentiraju odredbe PZ-a o zakupu broda, a proučavaju se i drugi supsidijarni izvori domaćeg pozitivnog prava, ponajprije odredbe ZOO-a o zakupu te opće odredbe ZOO-a.

Iscrpno se obrađuju prava i obveze ugovornih stranaka, a upozorava se na sva važna pitanja koja izravno utječu na njihov opseg i sadržaj. U okviru toga posebno se proučava njihova ugovorna odgovornost te opisuje kako sudjeluju u rizicima i koristima koji nastaju zakupom broda kao oblikom njegova iskorištavanja. Radi boljeg razumijevanja složenih odnosa koji sklapanjem i izvršavanjem ugovora o zakupu nastaju između ugovornih stranaka, posebno se razmatra pravna priroda tog ugovora te svi njegovi bitni sastojci. Rad obrađuje i ugovorne odnose stranaka iz ugovora o podzakupu broda.

Ključne riječi: ugovor o zakupu broda, zakupodavatelj, zakupoprimalatelj, brod, plovidbena djelatnost, prava, obveze, ugovorna odgovornost, podzakup broda

1. PRAVNA PRIRODA, POJAM I UGOVORNE STRANKE

Zakonodavstvo i pravna teorija svih zemalja obrađuju ugovore o iskorištavanju brodova kao zaseban dio pomorskog prava. Pitanje pravne prirode pojedinih načina eksploatacije broda jedan je od najspornijih, a može se reći i pravno najtežih problema. Praksa je stvorila ugovore s najrazličitijim kombinacijama pravnih karakteristika, pa je s teorijskog stajališta definiranje i sistematizacija ugovora o iskorištavanju brodova postao složen pravni pro-

* Dr. sc. Vesna Skorupan Wolff, znanstvena suradnica Jadranskog zavoda Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Frane Petrića 4, Zagreb

blem.¹ Pri iskorištavanju broda pojavljuju se najrazličitiji pravni odnosi u vezi s plovidbom i prijevozom. U pravilu su to odnosi između onoga koji iskorištava brod i trećih osoba s kojima on ulazi u ugovorne odnose. Međutim, najčešće se tijekom iskorištavanje broda javljaju nužno uz odnose prema trećim osobama još i odnosi između samih sudionika iskorištavanja broda, između davatelja broda i prijevoznog interesenta ili između više jednih i drugih.² Ugovor o zakupu broda upravo je takav primjer, pa je važno razmotriti njegovu specifičnu pravnu prirodu, međusobni odnos stranaka i njihove ovlasti.³

Prema sistematizaciji Pomorskog zakonika,⁴ ugovori o iskorištavanju pomorskih brodova jesu ugovori o pomorskom plovidbenom poslu i ugovor o zakupu broda (čl. 442. PZ). Kriterij podjele između tih dviju temeljnih grupa poslova zasniva se na njihovoj pravnoj prirodi (ugovor o djelu⁵ i ugovor o uporabi⁶). Dakle, prema našem PZ-u ugovori o iskorištavanju brodova imaju

¹ U teoriji je bilo puno pokušaja da se dođe do odgovarajuće sistematizacije tih ugovora. Jedna od najpoznatijih klasifikacija je Abbottova, još s početka prošlog stoljeća, na koju se oslanja i kontinentalna teorija, a ta je klasifikacija u biti ista sistematizaciji još iz rimskog prava. Prema tom autoru postoje tri grupe ugovora 1. *locatio navis* (zakup broda ili čista uporabna pogodba), 2. *locatio navis e operarum magistri et nauticorum* (davanje na korištenje broda zajedno sa zapovjednikom i posadom koju je postavio davatelj), 3. *locatio operis vehendarum mercium* (prijevoz tereta trećih osoba, znači ugovor o prijevozu). Tako Abbott: *Law of Merchant's Ships and Seamen*, 14th Ed., London, 1901., str. 61, prema Č. Pejović: *Pravna priroda time chartera*, *Uporedno pomorsko pravo*, 33 (1991) br. 1-2, str. 45-64.

² Tako objašnjava N. Katičić: *Ugovori o iskorištavanju brodova na moru*, pravni značaj i podjela; u: *Ugovori o iskorištavanju brodova na moru*, zbornik rasprava, Jadranski institut JAZU, Zagreb 1951., str. 9 i 10.

³ Za ugovor o zakupu rabe se engl. izrazi *bare boat charter* (predaja zakupoprimalju trupa i opreme bez posade - tzv. zakup "golog broda") i *charter by demise* (predaja broda zajedno sa zapovjednikom i posadom). U njemačkoj pravnoj literaturi rabi se izraz *Schifsmiete*, talijanskoj *locazione di nave*, francuskoj *affrètement coque nue*.

⁴ Pomorski zakonik, Narodne novine broj 181 od 21. prosinca 2004. (u nastavku PZ).

⁵ Ugovor o djelu je ugovor kojim se jedna ugovorna strana (poduzetnik, izvođač radova) obvezuje da će obaviti određeni posao, a naručitelj se obvezuje za izvršeni rad platiti naknadu (objekt činidbe je sam rezultat rada).

⁶ Uporabnom pogodbom nepotrošna stvar daje se na uporabu uz plaćanje određene naknade. U teoriji građanskog prava pojmovi zakup i najam međusobno se razlikuju. ZOO iz 1978. nije poznavao ugovor o najmu. Uređivao se najam i zakup u jedinstvenom ugovoru - ugovoru o zakupu. Zakon o obveznim odnosima, Narodne novine br. 35/2005. (u nastavku ZOO), vraća se ogezeovskom modelu. Opći austrijski građanski zakonik iz

dva temeljna oblika: *locatio navis* ili *locatio conductio rei* i *locatio operis*. Ugovor o zakupu jedinstven je pravni posao, dok ugovor o pomorskom plovidbenom poslu obuhvaća više tipičnih ugovora.⁷

Ugovorom o zakupu broda, prema Pomorskom zakoniku, zakupodavatelj daje zakupoprimalju brod na uporabu, uz plaćanje zakupnine, radi obavljanja plovidbene djelatnosti (čl. 658. PZ-a).⁸

Ako za pojedini odnos koji nastaje iz ugovora o zakupu broda u PZ-u nema posebnog propisa, primijenit će se odredbe ZOO-a. Drugim riječima, odredbe ZOO-a o zakupu neće se primjenjivati na zakupe uređene posebnim propisima, osim podredno (čl. 520. ZOO-a).⁹

Ugovor o zakupu i brodarski ugovor na vrijeme za cijeli brod imaju određenih sličnosti. Elementi za njihovo razlikovanje su: opseg prava, odnosno položaj i ovlasti uzimatelja i davatelja u odnosu prema brodu, te činjenica tko organizira plovidbu i daje naloge posadi. Kod ugovora o zakupu broda potpunu upravu nad brodom preuzima zakupoprimalj koji na taj način postaje brodar, dok kod brodarskog ugovora tu upravu zadržava brodovlasnik. Zakupoprimalj popunjava brod posadom i njome upravlja. Kod brodarskog ugovora davatelj broda ostaje plovidbeni poduzetnik (brodar), a zapovjednik broda dužan je samo izvršavati naloge naručitelja u granicama ugovora i prema namjeni broda. *U slučaju sumnje je li sklopljen ugovor o zakupu broda ili brodarski ugovor smatra se da je sklopljen brodarski ugovor* (čl. 664. PZ-a). Sumnja može postojati ako iz ugovora ili iz propisane formalne evidencije brodarskog svojstva nije jasno je li riječ o zakupu ili o ugovoru o djelu. Za taj slučaj služi ta zakonska presumpcija, a ona postoji u korist ugovora o djelu koji je češći, redovitiji i tipičniji ugovor u pomorskoj trgovini od ugovora o uporabi i koji se presumira u svim

1811. godine (u nastavku OGZ) uređuje odvojeno ugovor o najmu i zakupu. Pravno pravilo sadržano u § 1091 OGZ-a propisuje: “ako se koja stvar, koja je dana u uporabu može upotrijebiti a da se dalje ne obrađuje, tad pogodba uporabna jest pogodba o najmu, ali ako se stvar može uživati samo marljivošću i trudom, zove se pogodba zakupna.”

⁷ Ugovor o prijevozu stvari morem, ugovor o prijevozu putnika morem, ugovor o tegljenju, odnosno potiskivanju morem i ugovore koji se odnose na druge plovidbene poslove (čl. 461. PZ-a).

⁸ O sastojcima ugovora o zakupu opširnije *infra*, t. 2.

⁹ Stilizacija zakonskog teksta “osim podredno” znači da će se ZOO primjenjivati samo u onome gdje poseban propis ne sadržava konkretne odredbe. ZOO je u materiji zakupa opći (generalni) propis i primjenjuje se samo kao takav za zakupe uređene posebnim propisima.

situacijama u kojima je nejasno je li davatelj ili uzimatelj broda poduzetnik. Uporabom standardnih ugovornih obrazaca smanjuju se sumnje oko prirode ugovora. Između formalnog naziva ugovora koji mu daju stranke i njegova sadržaja treba dati prednost sadržajnim odredbama.

Stranke ugovora su zakupodavatelj i zakupoprimalatelj.¹⁰ Zakupodavatelj je u pravilu vlasnik broda, međutim to može biti i hipotekarni vjerovnik. Ovlast hipotekarnog vjerovnika da uzme brod u posjed i iskorištava ga pruža mu i mogućnost samostalnog sklapanja novih ugovora o iskorištavanju broda, pa tako i ugovora o zakupu.¹¹ Upravo hipotekarni vjerovnici, najčešće banke, koji su stupili u posjed broda, obično brod osobno ne iskorištavaju, već ga daju u zakup.¹²

Ugovor o zakupu prema nekim elementima sličan je i ugovoru o *leasingu* ili *finance charteru*, koji se danas često koristi u suvremenom sustavu financiranja gradnje ili nabave brodova. Zakupodavatelj (najčešće banka ili druga financijska institucija) pojavljuje se u ulozi kupca odnosno financijera izgradnje broda, a brod se gradi prema specifikacijama zakupoprimalatelja koji na temelju ugovora o *leasingu* uzima od financijera brod u zakup (najčešće na duži rok). Sličnost prema standardnom ugovoru o zakupu je u tome što zakupoprimalatelj ima upravu nad brodom, a vlasnik broda je njegov zakupodavatelj (financijer). Razlika je, osim toga, što je sastavni dio ugovora pored uzimanja broda u zakup i sustav financiranja njegove izgradnje ili nabave i u tome što se ugovorom može pred-

¹⁰ ZOO rabi izraze *zakupodavac* i *zakupnik*. Bilo bi korisno da je terminologija PZ-a usklađena s pojmovima ZOO-a kao temeljnog pozitivnog propisa koji uređuje obvezne odnose. U ovom se radu kad se govori o odredbama PZ-a koje uređuju zakup, rabe izrazi *zakupodavatelj* i *zakupoprimalatelj*, a kad se govori o odredbama ZOO-a, *zakupodavac* i *zakupnik*. To dovodi do nekonzistentnosti uporabe termina u radu, međutim odgovara terminologiji kojom se koristi zakonodavac.

¹¹ Čl. 219. st. 1. PZ-a sadržava izričitu ovlast hipotekarnog vjerovnika da namiri svoju tražbinu uzimanjem broda u posjed i iskorištavanjem. Ta odredba, dakle, dopušta *pactum antichreticum*. Založni vjerovnik može se koristiti založenom stvari - brodom, i njegovim iskorištavanjem sam primati prihode broda te zaradu rabiti za namirenje svoje tražbine (*ius utendi*). Tako propisuje čl. 225. st. 1. PZ-a. Prihodi koji se brodom ostvaruju su tzv. civilni plodovi, a od njih svakako najvažnije mjesto zauzima vozarina, međutim primjerice može se raditi i o tegljarini, nagradi za spašavanje, kao i zakupnini.

¹² Prema BARECON 2001, tipskom ugovoru o zakupu broda, stranke ugovora su *owner* i *charterer*. Pod pojmom *owner* razumije se osoba koja je u upisniku brodova upisana kao vlasnik. Izrazom *charterer* označava se zakupoprimalatelj i neće se smatrati da je to *time charterer* ili *voyage charterer*.

vidjeti da zakupoprimatelj poslije određenog roka ili otplaćenog iznosa može otkupiti brod i tako postati njegov vlasnik.

2. SASTOJCI UGOVORA O ZAKUPU BRODA

Bitni sastojci ugovora o zakupu broda su brod kao objekt zakupa, uporaba broda radi obavljanja plovidbene djelatnosti i zakupnina. Trajanje ugovora sastojak je ugovora o zakupu, jer bi bez vraćanja stvari otpala kvalifikacija tog ugovora kao ugovora o uporabi tuđe stvari.

2.1. Brod

Predmet ugovora o zakupu je *brod*. Samim PZ-om (čl. 446. st. 2. t. 4.) izričito je isključena primjena odredbi o zakupu broda na iskorištavanje *ratnih brodova*. Prema definiciji PZ-a *brod, osim ratnog broda jest plovni objekt namijenjen za plovidbu morem, čija je duljina veća od 12 metara, a bruto tonaža veća od 15, ili je ovlašten prevoziti više od 12 putnika. Brod može biti putnički, teretni, tehnički plovni objekt, ribarski, javni ili znanstvenoistraživački* (čl. 5. t. 4. PZ-a). Međutim, smatramo da predmet ugovora o zakupu nije brod u najširoj definiciji kako je navedena u citiranoj odredbi te da se i na *javne brodove* ne primjenjuju odredbe PZ-a o zakupu broda.¹³

¹³ Naime, PZ-om je javni brod definiran kao *brod, osim ratnog broda namijenjen i opremljen za obavljanje djelatnosti od općeg interesa države, a čiji je vlasnik država, odnosno brodar država ili neko drugo tijelo ovlašteno od države (npr. policijski brod, brod lučke kapetanije i sl.) i koji služi isključivo u negospodarske svrhe* (čl. 5. t. 22. PZ-a). Prema PZ-u, čl. 196., za pomorske brodove postoje tri vrste upisnika: upisnik trgovačkih brodova, upisnik ribarskih brodova i upisnik javnih brodova. Posebno je važna odredba čl. 198. st. 3. PZ-a kojom je propisano da uložak glavne knjige upisnika javnih brodova ima samo list A i list B. To znači da upisnik javnih brodova nema list C uložka glavne knjige upisnika, a u list C uložka upisuju se stvarna prava kojima je pomorski objekt ili njegov dio opterećen te prava stečena na tim pravima (zakup broda, brodarski ugovor na vrijeme i sl.). To bi značilo da ne postoji formalna mogućnost evidentiranja ugovora o zakupu javnog broda u odgovarajući javni upisnik. Kao što je u samoj definiciji navedeno, javni brodovi su brodovi lučkih kapetanija i policijski brodovi. Prema čl. 2. Zakona o lučkim kapetanijama (NN 124/97), propisano je da su lučke kapetanije područne jedinice ministarstva nadležnog za poslove pomorstva u sastavu uprave za pomorstvo bez pravne osobnosti. Budući da su to tijela

Iako je to uglavnom samo teoretski moguće zamisliti, ipak se ne može u praksi isključiti mogućnost da se i *ratni brod* ili *javni brod* dade u zakup. U tom slučaju neće se raditi o zakupu u smislu pomorskog ili općenito imovinskog prava, već o ugovoru *sui generis*.¹⁴ Npr. kad se u svrhu obuke *ratni brod* ili *javni brod* dade u zakup. Međutim, smatramo da će se i u tom slučaju i na takav ugovor primijeniti odredbe PZ-a, i to zbog toga što su u našem pravu upravo propisi PZ-a o zakupu broda najadekvatnije odredbe za takve ugovore.

U definiciju *broda* nisu uključeni, a mogu biti predmet zakupa *brodica*, *jahta*, *tegljač*, *tanker za ulje*, *tanker za kemikalije*, *brod za ukapljene plinove* i *tehnički plovni objekti*.¹⁵

Ugovor o zakupu broda može se sklopiti samo za cijeli brod.

2.2. Uporaba broda radi obavljanja plovidbene djelatnosti

Davanje broda kao zakupljene stvari na uporabu bitna je karakteristika ugovora o zakupu.¹⁶ Svrha uporabe broda kod ugovora o zakupu broda je obavljanje plovidbene djelatnosti. PZ ne daje definiciju plovidbene djelatnosti, međutim, smatra se da se treba raditi o djelatnostima (pravnim poslovima) koje PZ obuhvaća pojmom *ugovori o iskorištavanju pomorskih brodova*. Ovdje spadaju ugovori o pomorskim plovidbenim poslovima iz čl. 443. PZ-a. To su imenovani ugovori (ugovor o prijevozu stvari morem, ugovor o prijevozu putnika morem, ugovor o tegljenju odnosno potiskivanju morem) te ugovori koji se odnose na druge pomorske plovidbene poslove, tzv. neimenovani ugovori (polaganje kabela, drugi tehnički radovi na moru, djelatnost znanstvenog istraživanja, ribolovna djelatnost itd.).¹⁷

bez pravne osobnosti, ne mogu sklapati ugovore. Slijedom opisanog, smatramo da javni brodovi iz više razloga ne mogu biti predmet ugovora o zakupu.

¹⁴ Tako i B. Jakaša: *Sistem plovidbenog prava Jugoslavije, treća knjiga, Ugovori o iskorištavanju brodova*, Zrinski, Zagreb, Čakovec, 1984., str. 157 i 158.

¹⁵ Definicije tih vrsta brodova: PZ, čl. 5.

¹⁶ Potrebno je upozoriti na neusklađenost određenih izraza PZ-a i ZOO-a. Čl. 658. PZ-a propisuje da se ugovorom o zakupu broda brod daje na uporabu. ZOO u odredbama koje uređuju zakup (čl. 519.) govori o davanju stvari na korištenje. Bilo bi korisno da je u novom PZ-u njegova terminologija usklađena s terminologijom ZOO-a kao temeljnog pozitivnog propisa kojim se uređuju osnove obveznih odnosa te ugovorni i izvanugovorni obvezni odnosi.

¹⁷ Navedeni oblici plovidbene djelatnosti čine grupu netipičnih i vrlo raznolikih oblika, kojima je teško uopće i odrediti značaj, osim negativno, kao djelatnosti koje nisu prijevoz

Naš PZ regulira samo zakup koji se sklapa radi obavljanja plovidbene djelatnosti. Međutim može se ugovoriti i neka druga uporaba broda, npr. uporaba broda za skladište, restoran, izložbeni prostor, edukaciju, hotel, matični brod za druge plovne jedinice i sl. Ako se brod daje u zakup za neku drugu svrhu, odnosno na uporabu radi obavljanja neke druge djelatnosti, radi se o zakupu u smislu građanskog prava i primjenjuju se propisi obveznog prava o zakupu, čl. 519.-549. ZOO-a.

Uporaba broda predstavlja pravo zakupoprimalatelja na gospodarsko iskorištavanje broda, tj. stjecanje koristi od uporabe, a to uključuje poslovanje s brodom za svoj račun.¹⁸

2.3. Zakupnina

Zakupnina je bitan sastojak ugovora o zakupu i predstavlja naknadu koju zakupoprimalatelj plaća zakupodavatelju za uporabu broda.¹⁹ Ugovor o zakupu broda je naplatni pravni posao, a naplata zakupnine ekonomska je svrha davanja broda u zakup. Nenaplatno korištenje stvari (broda) ne bi se kvalificiralo kao zakup broda, već npr. kao posudba.²⁰

putnika ili stvari ili tegljenje. Ipak, prijevozu je kao i tegljenju i ostalim djelatnostima zajedničko obilježje da služe premještanju morem, one su sve plovidba radi prijevoza. Tako N. Katičić: *o. c. u bilješki 2*, str. 12.

¹⁸ Oko pitanja svrhe uporabe broda u literaturi ne postoji jedinstveno stajalište. E. Dworski: *Ugovori o iskorištavanju pomorskih brodova*, II. svezak, treće izdanje, Viša pomorska škola, Rijeka, 1969., str. 221, smatra da plovidbena djelatnost mora predstavljati namjensku uporabu broda, tj. plovidbu morem u cilju postizanja određenog gospodarskog rezultata. B. Jakaša: *o.c. u bilješki 14*, str. 159, smatra da se iz citirane definicije Zakona (govori o ZPUP-u) ne može izvesti takav zaključak. Zakon, naime, na više mjesta spominje i plovidbu koja se ne čini u lukrativne svrhe. Tako se mogu dati u zakup i brodovi za sport i zabavu, pa nije potrebno da se plovidbena djelatnost obavlja u svrhu privređivanja.

¹⁹ O plaćanju zakupnine kao ugovornoj obvezi zakupoprimalatelja opširnije *infra*, t. 5.4.

²⁰ Čl. 658. PZ-a izričito spominje da se brod daje na uporabu, uz plaćanje zakupnine. *Argumentum a contrario* značilo bi da ako stranke zaključče besplatni ugovor, on ne potpada pod zakonsku definiciju ugovora o zakupu broda.

2.4. Trajanje ugovora

Ugovor o zakupu broda može se sklopiti na određeno ili na neodređeno vrijeme, za jedno ili za više putovanja (čl. 667. PZ-a). Ako stranke nisu odredile trajanje ugovora, po prirodi stvari treba pretpostavljati da se radi o ugovoru na vrijeme, jer je za tu vrstu ugovora element trajanja prema vremenu uobičajen, a sklapanje na putovanje je iznimna pojava. Ako u pogledu trajanja ugovora stranke nisu ništa odredile, smatra se da je zaključen na neodređeno vrijeme, pa traje sve do otkaza.²¹

3. OBLIK UGOVORA O ZAKUPU BRODA

Odredbe čl. 659. PZ-a koje propisuju da *ugovor o zakupu broda mora biti sklopljen u pisanom obliku, a ugovor koji nije sklopljen u pisanom obliku nema pravni učinak*, kogentne su pravne prirode. Ugovor o zakupu upisuje se u upisnik brodova. Zbog toga održavanje forme poprima poseban aspekt. Pisana forma zahtijeva se zbog posljedica koje taj ugovor proizvodi među strankama, ponajprije u pogledu prijenosa svojstva broдача od zakupodavatelja na zakupoprimateља. Ona je važna i radi zaštite pravnog položaja trećih osoba s kojima zakupoprimateљ sklapa ugovore o pomorskim plovidbenim poslovima.

Pisani oblik ugovora mora sadržavati sve bitne sastojke tog ugovora.²² Sadržaj ugovora o zakupu broda ovisi o mnogim elementima, kao što su svrha uporabe, vrsta broda, vrsta tereta, dužina trajanja ugovora i dr. Ugovor o zakupu broda u poslovnoj praksi poprimio je jedinstvene temeljne karakteristike. Za sklapanja ugovora redovito se koriste tipski ugovorni obrasci.²³

²¹ Pretpostavka o trajanju ugovora na neodređeno vrijeme u prvom je redu logična posljedica pravne prirode tog ugovora, a pored toga slijedi i iz odredbe čl. 547. st. 1. ZOO-a prema kojoj ugovor o zakupu čije trajanje nije određeno niti se može odrediti iz okolnosti ili mjesnih običaja prestaje otkazom.

²² Vrhovni sud Republike Hrvatske, rješenje broj II Rev-97/1994-2 od 2. travnja 1997., zauzeo je pravno stajalište: "Pisani oblik ugovora o zakupu broda uvjet je njegove pravovaljanosti. Novčana naknada, odnosno zakupnina mora biti sadržana u pisanom ugovoru o zakupu jer je zakupnina bitan sastojak ugovora o zakupu, a pisani oblik ugovora mora sadržavati sve bitne sastojke tog ugovora." Opširniji prikaz presude: *Poredbeno pomorsko pravo - Comparative Maritime Law* god. 44 (2005) 159, str. 179-181.

²³ Do sredine 70-ih godina prošlog stoljeća nisu postojali standardizirani obrasci za tu vrstu ugovora. Koristio se velik broj privatnih i neujednačenih obrazaca ugovora. *Baltic and Inter-*

Kao i kod svih ugovora za koje se traži pisana forma pod sankcijom ništavosti, treba odgovoriti na pitanje koje su posljedice ako stranke sklope samo usmeni ugovor. Ako stranke nisu ni počele s izvršavanjem usmeno sklopljenog ugovara, svaka od njih ima pravo odustati od ugovora, jer usmeni ugovor ne proizvodi pravni učinak.²⁴ Međutim, ako stranke izvršavaju usmeno sklopljeni ugovor o zakupu, na taj način ostvareni odnosi imaju pravni učinak. Na tako ostvarene odnose primjenjuju se odredbe o zakupu broda.²⁵

4. PRAVA, OBVEZE I ODGOVORNOST ZAKUPODAVATELJA

Zakupodavatelj ima tri glavne obveze prema zakupoprimaltelju. To su: predati brod u posjed zakupoprimaltelju, jamstvo za materijalne i pravne nedostatke broda te preuzimanje broda nakon prestanka ugovora o zakupu. Osim navedenih glavnih obveza, svaka od njih ima niz važnih podobveza, odnosno bitnih sastavnica tih glavnih obveza.²⁶

4.1. Predaja broda zakupoprimaltelju

Predaja broda vremenski prethodi ostalim obvezama zakupodavatelja, a po značenju ona je glavna zakupodavateljeva obveza. Zakupoprimaltelj preuzi-

national Maritime Council (BIMCO) izradio je 1974. prvi standardizirani obrazac za zakup praznog broda (bareboat chartering) pod nazivom Barecon A. Od tada do danas taj obrazac ugovora više puta je moderniziran i prilagođivan novim uvjetima pomorskog poslovanja. Najnoviji standardni obrazac takvog ugovora organizacije BIMCO s kodnim imenom Barecon 2001 usvojen je na odboru Organizacije BIMO u studenom 2001. Opširnije M. Davis: Bareboat charters, second edition, LLP, London, Singapore, 2005. str. 19.

²⁴ B. Jakaša, *o.c. u bilješki 14*, str. 161.

²⁵ ZOO-u čl. 294. govori o osnaženju ugovora kojem nedostaje potreban oblik, "ugovor za čije se sklapanje zahtijeva pisani oblik smatra se valjanim iako nije sklopljen u tom obliku ako su ugovorne strane ispunile, u cijelosti ili u pretežnom dijelu, obveze koje iz njega nastaju, osim ako iz cilja radi kojega je oblik propisan očito ne proizlazi što drugo." Dakle, ugovor koji je ništav zbog nedostataka obveznog oblika konvalidira potpunim ili pretežnim ispunjenjem, osim ako iz cilja propisivanja oblika "očito" ne proizlazi nemogućnost konvalidacije.

²⁶ Npr. to su: obilježja broda koji treba predati, njegova svojstva i stanje, vrijeme i mjesto predaje broda, zakupodavateljeve obveze snošenja troškova popravka broda, troškova otklanjanja posljedica redovite upotrebe, otklanjanja skrivenih mana i sl.

manjem broda postaje posjednik broda, a zakupodavatelj ostaje vlasnikom.²⁷ Zakupoprimalatelj ima svojstvo izravnog posjednika te u tom smislu ugovor o zakupu ima i određena stvarnopravna obilježja. Posjed broda tumači se kao mogućnost faktičnog raspolaganja brodom. U tom se značenju posjed broda izjednačuje s posjedom stvari, koji se po čl. 10. st. 1. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima²⁸ definira kao faktična vlast glede neke stvari. Naš ZVDSP usvaja objektivističku koncepciju posjeda.²⁹

Predaja posjeda faktično nastaje kad zakupoprimalatelj dođe u situaciju da može raspolagati brodom. Ako se brod predaje bez posade, prijenos posjeda nastaje kad zakupodavatelj izjavi da zakupoprimalatelj može raspolagati brodom, a ako brod ima posadu, kad izjavi da posada prelazi pod upravu zakupoprimalatelja. U jednom i drugom slučaju tu izjavu mora prihvatiti zakupoprimalatelj, jer se inače neće raditi o predaji, već samo o pokušaju predaje.³⁰

U vezi s predajom broda važna su sljedeća pitanja: a) koji se brod mora predati? b) koja svojstva treba imati i u kojem stanju treba biti? c) u kojem se mjestu predaje? i d) u koje se vrijeme predaje. Za rješavanje tih pitanja rele-

²⁷ U ulozi zakupodavatelja osim vlasnika broda može biti i hipotekarni vjerovnik, opširnije *supra*, t. 1.

²⁸ Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima, NN 91/96, 73/00, 114/01 (u nastavku ZVDSP).

²⁹ Objektivističku koncepciju posjeda primjenjivao je i prethodni pozitivni propis, Zakon o osnovnim vlasničkopravnim odnosima, NN 53/91. Objektivističku koncepciju posjeda primjenjuje i njemačko i švicarsko pravo, a austrijsko je zadržalo subjektivistički koncipirane odredbe. OGZ, koji se dugi niz godina primjenjivao u nas, na posjed je gledao sa stajališta subjektivističke koncepcije, prema kojoj je posjed postojao kao spoj korpusa i animusa. Znači, posjed stvari bio je detencija, plus volja držati stvar kao svoju. Samo izvršavanje vlasti na stvari (*corpus*) nije bio posjed, ali je imalo svoj sadržaj, bilo je pravno relevantno držanje (detencija). Za detenciju je bilo odlučujuće da netko stvar drži odnosno faktički kontrolira, tj. da ima *corpus*. Za razliku od toga, prema subjektivističkoj koncepciji posjeda, posjed je pojam kvalitativno različit od detencije jer se traži da pored nje bude ispunjen i subjektivni element (*animus*), što znači da detentor stvar drži kao svoju. Prema tome, samo onaj tko je stvar držao s voljom da postupa prema stvari kao svojoj (*animus domini*) bio je posjednik stvari. Iz takvog pristupa slijedio je zaključak da je samo vlasnik mogao biti posjednik, a da su sve ostale osobe mogle biti isključivo detentori po različitim pravnim osnovama (zakup, najam, plodouživanje). Opširnije o tome koju činjenicu treba smatrati posjedom i razlikovanje tih dviju koncepcija posjeda: Č. Rajačić: *Stvarno pravo*, umnoženo kao rukopis, Zagreb, 1956.; N. Gavella; T. Josipović; I. Gliha; V. Belaj; Z. Stipković: *Stvarno pravo*, Informator, Zagreb, 1998.

³⁰ Tako objašnjava B. Jakaša, o.c. u *bilješki 14*, str. 164.

vantne su ugovorne odredbe stranka, pa u prvom redu one dolaze do primjene, a u nedostatku njih propisi PZ-a i ZOO-a.

4.1.1. Brod koji se mora predati, njegova svojstva i stanje

Iskorištavanje broda svrha je ovog ugovora, pa su konkretan brod ili ugovorena svojstva broda, kao i njegovo stanje esencijalni atributi ispunjenja tog ugovora kao ugovora o uporabi stvari. Čl. 660. st. 1. PZ-a propisuje: “*zakupodavatelj je dužan predati zakupoprimalju brod u takvu stanju da se može iskoristavati prema ugovorenoj ili uobičajenoj namjeni*”. Odredbe citiranog članka dispozitivne su pravne prirode.

U pogledu broda smatra se da ako je ugovoren točno određeni brod, zakupodavatelj je dužan predati upravo brod koji je ugovoren. Stranke mogu ugovoriti kakva svojstva brod mora imati i u kakvom se stanju mora nalaziti. Tada je zakupodavatelj dužan predati brod koji ima ugovorena svojstva i stanje koje je ugovoreno. Ako svojstva nisu ugovorena, dužan je predati brod koji ima uobičajena svojstva.³¹ Pod svojstvom broda razumije se skup njegovih tehničkih elemenata, kao što su brzina, posebne naprave, klasa i sl. Ako nije ugovorena namjena broda, zakupoprimalj ima pravo iskoristavati brod prema njegovoj konstrukcijskoj namjeni i ostalim tehničkim elementima i u granicama za koje brod ima važeće isprave.

Pod pojmom “stanje broda” (o kojem se govori u zajedničkim odredbama o prijevozu stvari, čl. 460. PZ-a) razumije se stupanj upotrebljivosti pojedinih dijelova broda te njegova opremljenost sa stajališta očuvanja tereta i izvršavanja ugovorenog prijevoza. Za stanje broda upotrebljava se i izraz sposobnost broda za plovidbu. U pogledu sposobnosti broda za plovidbu obveze su podudarne kao i kod ugovora o prijevozu stvari. Sposobnost broda za plovidbu sastoji se od opće sposobnosti broda za izvršavanje bilo kojeg putovanja te posebne sposobnosti za izvršavanje ugovorenog putovanja, odnosno obavljanje ugovorene odnosno uobičajene namjene. U vezi sa sposobnošću broda za plovidbu u smislu ugovora o zakupu smatra se da stranke mogu odstupiti od citiranog propisa čl. 660. st. 1. PZ-a, tako da ugovore da brod ne mora biti sposoban ni u plovidbenom ni u eksploatacijskom pogledu.³² To proizlazi iz formalnog

³¹ Argument iz čl. 459 st. 2 PZ-a.

³² Tako E. Dworski: *o.c. u bilješki 18*, str. 229; B. Jakaša, *o.c. u bilješki 14*, str. 165.

razloga što PZ citirani propis ne proglašuje kogentnim.³³ Dakle, stranke mogu ugovoriti da zakupljeni brod ne mora biti sposoban za plovidbu, a to znači da u tom slučaju zakupoprimalatelj preuzima na sebe obvezu i troškove osposobljavanja broda za plovidbu u granicama njegove eksploatacije.

Za razliku od ZOO-a koji izričito propisuje da je zakupodavatelj dužan predati zakupoprimalatelju zakupljenu stvar u ispravnom stanju,³⁴ zajedno s pripadcima, u PZ-u se ne navodi da se brod mora predati s pripadcima.³⁵ Nije bilo potrebno u PZ unositi tu odredbu, jer se ona podrazumijeva sama po sebi, budući da brod bez odgovarajućih pripadnosti nije sposoban za plovidbu. Stranke mogu ugovoriti koje sve pripadnosti brod mora imati. Isto se tako zakupoprimalatelj može i odreći pojedinih pripadnosti, pa i pod uvjetom da su one propisane. Sve to vrijedi i za predmete broskog inventara.³⁶

S obzirom na odgovornost za ispunjenje opisanih obveza u svezi s brodom koji se mora predati, njegova svojstva i stanje, zakupodavatelj odgovara zakupoprimalatelju prema sljedećim načelima. Za štetu nastalu zbog mana koje čine brod nesposobnim ili smanjuju njegovu sposobnost za ugovoreno ili uobičajeno iskorištavanje, a postojale su u vrijeme predaje broda zakupoprimalatelju, odgovara zakupodavatelj, ako ne dokaže da te mane nije mogao otkriti dužnom

³³ Razlog za kogentnost propisa o sposobnosti broda za plovidbu kod ugovora o prijevozu leži u okolnosti da određenim ugovorom prijevoznik nastupa kao plovidbeni poduzetnik, pa se pokazuje potrebnim da se njegov sukontrahent zaštiti od njegove eventualne samovolje. Kod ugovora o zakupu toga nema. Zakupoprimalatelj postaje brodar, ali ta njegova kvalifikacija u navedenom smislu ne dolazi do izražaja samim sklapanjem ugovora o zakupu. Drugim riječima, zakupoprimalatelj se sklapanjem ugovora o zakupu tek sprema da prema svojim sukontrahentima vrši funkciju brodarka. Tako: B. Jakaša, *o.c. u bilješki 14*, str. 165.

³⁴ ZOO (čl. 521. st. 2.) određuje pojam "ispravnog stanja" zakupljene stvari: "*stvar je u ispravnom stanju ako je u stanju određenom ugovorom, a u nedostatku ugovora, u stanju da može poslužiti svrsi radi koje je ugovor sklopljen.*"

³⁵ Pripadak (pertinencija ili pobočna stvar) je pokretna stvar koju je njezin vlasnik namijenio da kao sporedna služi svrsi glavne, a stoji u takvu prostornom odnosu koji odgovara toj namjeni (čl. 7. st. 1. ZVDSP).

³⁶ U tom smislu i B. Jakaša, *o.c. u bilješki 14*, str. 166, koji tumači odredbe ZPUP-a. Isti autor ističe i jednu iznimku, a odnosi se na ribarske brodove: "Neće se moći pretpostavljati da je zakupodavatelj dužan predati sa brodom i ribarski alat, ako to nije izričito ugovoreno. Taj alat doduše služi za eksploataciju broda, ali je takve prirode i vrijednosti u odnosu na brod da se ne može bez posebnog sporazuma, uključiti u predmete koji su ugovorom obuhvaćeni."

pažnjom.³⁷ Za stanje broda zakupodavatelj odgovara po načelu pretpostavljenne krivnje. Za nepostojanje ugovorenih odnosno uobičajenih svojstava broda odgovara bez obzira na krivnju.³⁸ Ako brod nema ugovorena svojstva ili ona koja su potrebna za ugovorenu odnosno uobičajenu namjenu, zakupoprimalatelj može odustati od ugovora.³⁹

4.1.2. Vrijeme i mjesto predaje broda

PZ o mjestu i vremenu predaje broda ne sadržava odredbe, pa se ta pitanja rješavaju primjenom građanskog prava. Predaja se mora izvršiti u mjestu i u vrijeme kako je to ugovoreno, a stranke to mogu ugovoriti izričito ili prešutno ili s obzirom na neku buduću sigurnu okolnost.

Svaki povećani trošak eventualnog odlaska broda u drugu luku različitu od one koja je ugovorena pada na zakupoprimalatelja. Međutim, on ima pravo zahtijevati da mu se brod preda na sidrištu, s tim što će sam morati snositi sve eventualne povećane troškove koji su skupčani s takvim načinom predaje.⁴⁰

Ako stranke nisu predvidjele vrijeme predaje, niti se ono može utvrditi iz cilja posla, naravi obveze i drugih relevantnih okolnosti ugovora, primjenjuju se opća pravila o vremenu ispunjenja iz čl. 173. ZOO-a. To znači da zakupoprimalatelj može odmah zahtijevati predaju zakupljene stvari, ali i zakupodavatelj može zahtijevati od zakupoprimalatelja da odmah primi zakupljenu stvar.

S obzirom na to da PZ ne govori ništa o sankcijama odnosno o pravima zakupoprimalatelja u slučaju ako se brod ne stavi na raspolaganje u ugovoreno

³⁷ Opširnije o odgovornost za štetu nastalu zbog nesposobnosti ili umanjene sposobnosti broda za iskorištavanje *infra*, t. 4.4. Također, o troškovima popravaka za uklanjanje skrivenih mana broda (čl. 661. st. 4.) opširnije *infra*, t. 4.2.2.

³⁸ Tako tumače i V. Brajković; I. Čolović; V. Filipović; B. Jakaša; N. Katičić; E. Pallua; V. Tomašić; S. Triva: *Zakon o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi s napomenama i komentatorskim bilješkama*, Narodne novine, Zagreb, str. 184.

³⁹ Kad su svojstva broda ugovorena, naručitelj nema pravo odustati od ugovora ako brodar stavi na raspolaganje brod koji ima, sa stajališta očuvanja i prijevoza ugovorenog tereta, bolja svojstva od ugovorenih. Ako brod nema uobičajena svojstva, naručitelj može odustati od ugovora samo ako brod po svojim svojstvima nije takav da bi mogao očuvati teret ili doći na odredište bez zakašnjenja. Tako V. Brajković i suradnici: *o.c. u bilješci 38*, str. 184.

⁴⁰ B. Jakaša: *o.c. u bilješci 14*, str. 168.

vrijeme, dolazi u obzir naknada štete ili odustajanje od ugovora s pravom na naknadu štete.

Ako stranke nisu ugovorile mjesto predaje broda, ono se utvrđuje prema cilju posla, naravi obveze ili ostalim okolnostima konkretnog ugovora o zakupu. Relevantno za utvrđivanje volje stranaka može biti mjesto opremanja broda i mjesto izvršavanja drugih ugovornih obveza. Nadalje, luka upisa može doći u obzir, ali samo ako iz konkretnih okolnosti to proizlazi. Ona je inače neprikladna kod zastava pogodnosti kod kojih redovito nema nikakve veze sa sjedištem stranaka ili eksploatacijom broda. Pravilo o mjestu ispunjenja iz čl. 178. ZOO-a, prema kojem se obveza ispunjava u mjestu u kojem je dužnik (u ovom slučaju zakupodavatelj) u vrijeme nastanka obveze imao svoje sjedište, često se ni teoretski neće moći primijeniti, npr. ako je sjedište zakupodavatelja u unutrašnjosti.

Potrebno je napomenuti da su to isključivo teorijska pitanja, jer je gotovo nemoguće zamisliti slučaj da stranke u ugovoru ne bi predvidjele vrijeme i mjesto predaje broda.

Za zakašnjenje u predaji broda zakupodavatelj odgovara prema načelima građanskog prava, a to znači ako je za zakašnjenje kriv.

4.2. Troškovi broda koje snosi zakupodavatelj

PZ razlikuje dvije vrste popravaka broda koje snosi zakupodavatelj (čl. 661. st. 3. i 4.). To su: troškovi otklanjanja posljedica redovite uporabe broda i troškovi popravka za otklanjanje skrivenih mana broda. Dužnost zakupodavatelja u pogledu troškova popravka broda uža je od one koja slijedi iz građanskog prava.⁴¹

4.2.1. Troškovi otklanjanja posljedica redovite uporabe broda

Člankom 661. stavkom 3. PZ-a izričito je propisano da “*zakupoprimateelj ne odgovara za redovito trošenje broda.*” To znači da rizik za štete uzrokovane redovitim

⁴¹ Čl. 522. st. 1. ZOO-a propisuje da je “*zakupodavac dužan održavati stvar u ispravnom stanju za trajanja zakupa i radi toga obavljati potrebne popravke na njoj.*” Iznimku od tog čine samo troškovi sitnih popravaka izazvanih redovitim korištenjem stvari, kao i troškovi samog korištenja, jer oni padaju na teret zakupoprimateelja (čl. 522. st. 3. ZOO-a).

trošenjem padaju na zakupodavatelja, pa je on dužan na svoj trošak otkloniti one kvarove uzrokovane redovitom uporabom koji sprječavaju normalno iskorištavanje broda, prema njegovoj ugovorenoj ili uobičajenoj namjeni.

To je u skladu s ugovornim obvezama i pravima stranaka. Ako naime zakupoprimalatelj ima pravo upotrebljavati brod prema njegovoj uobičajenoj ili ugovorenoj namjeni, slijedi da posljedice takve upotrebe padaju na zakupodavatelja.⁴²

PZ ne daje definiciju redovitog trošenja broda. ZOO je u pogledu tog pitanja nešto precizniji. Pored odgovornosti za istrošenost stvari, spominje se i pojam dotrajalosti.⁴³ Pod pojmom redovite uporabe podrazumijeva se uporaba prema ugovorenoj ili uobičajenoj namjeni. Osim toga, zakupljena stvar mora se upotrebljavati ulaganjem dužne pažnje, a oštećenja ili štetne posljedice na brodu trebaju biti predvidive i neizbježne posljedice redovite uporabe broda.⁴⁴

Pod redovitim trošenjem broda razumije se ono trošenje konstrukcijskog materijala koje nastaje s vremenom i normalnom uporabom broda, npr. korozija limova, izlizanost košuljice cilindra stroja i sl.⁴⁵ U tu grupu spadaju i troškovi potrebni za produženje klase, ili neke druge isprave, ali pod uvjetom da nisu izazvani izvanrednim događajem na brodu, kao što je npr. sudar, nasukanje ili neka druga nezgoda.⁴⁶

Pod pogoršanje stanja broda uzrokovanog njegovom redovitom uporabom spada samo ono pogoršanje koje nije posljedica krivnje zakupoprimalatelja i osoba za koje on odgovara, više sile ili slučaja te djela trećih osoba. Nije relevantno o kolikim je troškovima riječ. Međutim, ako je riječ o tako sitnim popravcima da se oni mogu svrstati u one koji spadaju u redovito održavanje broda, njih mora snositi zakupoprimalatelj.

Kod dotrajalosti radit će se o pogoršanju stanja broda koje je uzrokovano gotovo isključivo protekom vremena, ali može nastati i aktivnim djelovanjem zakupoprimalatelja u svrhu upotrebljavanja zakupljene stvari, npr. ako brodu redovitom upotrebom pukne osovina vijka zbog njezine dotrajalosti. Ako je

⁴² Tako objašnjava B. Jakaša: *o.c. u bilješki 14*, str. 170.

⁴³ "Zakupnik ne odgovara za istrošenost stvari koja nastaje njezinim redovitim korištenjem, a ni za oštećenja koja potječu od njezine dotrajalosti" (čl. 536. st. 3. ZOO-a).

⁴⁴ Tako se npr. ne može govoriti o posljedici redovite upotrebe broda ako je npr. šteta uzrokovana sudarom, premda na strani zakupoprimalatelja nema krivnje za sudar, zbog toga što sudar nije predvidiva i neizbježna posljedica redovite upotrebe broda.

⁴⁵ E. Dworski: *o.c. u bilješki 18*, str. 241.

⁴⁶ B. Jakaša: *o.c. u bilješki 14*, str. 179.

dotrajalost posljedica redovite upotrebe, jasno je da za nju zakupoprimatelj broda neće odgovarati. Pogoršanje uzrokovano dotrajalošću može nastati i kad se brod ne upotrebljava. Zakupoprimatelj načelno nije dužan upotrebljavati brod (opširnije *supra*, t. 2.2., uporaba broda), međutim, i kad ga ne upotrebljava, mora poduzimati one mjere koje su uobičajene za otklanjanje štetnih posljedica dotrajalosti.

4.2.2. Troškovi otklanjanja skrivenih mana broda

Troškove otklanjanja skrivenih mana snosi zakupodavatelj. Takav zaključak proizlazi iz odredbe čl. 661. st. 4. PZ-a, kojom je propisano: “*zakupoprimatelj ne snosi troškove popravka broda potrebnog za uklanjanje skrivenih mana broda koje su postojale u vrijeme kada mu je brod predan na uporabu...*” Skrivenim manama smatraju se one mane koje se ne mogu otkriti ulaganjem dužne pažnje. O manama će biti riječ ako brod po svom stanju ili svojstvima ne odgovara ugovorenim uvjetima. Kako je istaknuto, postoji mogućnost da stranke sklope ugovor o zakupu broda koji ima određene mane, pa se te mane u okviru ugovornih odredaba stranaka neće smatrati manama. Ako nije ugovoreno u kakvom se stanju brod prima, tada manama treba smatrati svaku onu koja čini brod nesposobnim za plovidbu prema ugovorenoj odnosno uobičajenoj namjeni. Postoji i mogućnost da stranke ugovore da brod mora udovoljavati strožim uvjetima od propisanih. Dakle, radi li se o manama broda, treba prosuđivati na temelju ugovornih odredbi stranaka.

O skrivenosti mane mora se prosuđivati sa stajališta zakupoprimatelja, a on se neće moći pozivati na to da po svojim kvalifikacijama nije mogao otkriti postojanje mane, jer po PZ-u dobiva svojstvo broдача. Kod vidljivih mana treba pretpostavljati da se zakupoprimatelj primajući brod s određenom manom odrekao prigovora o njihovu postojanju. Međutim, može se dokazivati suprotno: da je zakupoprimatelj preuzeo brod zadržavajući pravo tražiti otklanjanje određene mane.⁴⁷

Zakupodavatelj za mane broda odgovara po načelu pretpostavljene krivnje, a to znači da mora dokazati da se mane nisu mogle otkriti dužnom pažnjom.⁴⁸

⁴⁷ Ibid., str. 169.

⁴⁸ Prema odredbi čl. 525. st. 1. ZOO-a, *zakupodavac odgovara zakupniku za sve nedostatke zakupljene stvari koje smetaju njezinu ugovorenom ili redovitom korištenju bez obzira na to je li*

4.3. Odgovornost za pravne nedostatke ispunjenja ugovora

Iako u PZ-u nema odredbe o odgovornosti zakupodavatelja za pravne nedostatke,⁴⁹ nesporno je da ta zakupodavateljeva odgovornost postoji kod svih naplatnih pravnih poslova. Takav zaključak proizlazi iz tumačenja čl. 357. st. 2. ZOO-a, kojim je propisano da kod naplatnog ugovora svaki ugovaratelj odgovara za pravne nedostatke ispunjenja i dužan je štiti drugu stranu od prava i zahtjeva trećih osoba kojima bi njezino pravo bilo isključeno ili suženo. Odredbe navedenog članka o odgovornosti za pravne nedostatke ispunjenja ugovora načelne su prirode i čine opće pravilo, dok se detaljnija razrada te odgovornosti uređuje posebnim pravilima o odgovornosti za pravne nedostatke kod ugovora o zakupu (čl. 531. ZOO-a).⁵⁰

Pretpostavke odgovornosti za pravne nedostatke jesu:

1. postojanje pravnih nedostataka u vrijeme predaje broda zakupoprimaltelju,
2. treba biti riječ o ispričivom neznanju zakupoprimaltelja, tj. da on pri sklapanju ugovora za njih nije znao, niti morao znati,⁵¹

znao za njih ili ne te za nedostatke svojstava ili odlika predviđenih ugovorom ili prešutno. ZOO je, kako slijedi iz njegove citirane odredbe, daleko stroži na zakupodavateljevu štetu od PZ-a. Međutim, to se stajalište bitno ublažuje odredbom čl. 526. st. 1. ZOO-a kojom je propisano da *zakupodavac ne odgovara za nedostatke zakupljene stvari koji su u času sklapanja ugovora bili poznati zakupniku ili mu nisu mogli ostati nepoznati.*

⁴⁹ O pravnom je nedostatku riječ ako se utvrdi da treći ima neko pravo na zakupljenu stvar koja sasvim isključuje ili ograničuje pravo zakupnika na korištenje stvari (čl. 531. st. 2. i 3. ZOO-a).

⁵⁰ B. Jakaša: *o.c. u bilješki 14*, str. 172, tumači da se radi o jednom institutu koji PZ, svojom šutnjom, prepušta na rješavanje građanskom pravu, pa se ti propisi moraju primijeniti i kod zakupa broda.

⁵¹ Pretpostavka da zakupoprimaltelj nije znao niti morao znati za postojanje pravne mane broda (zakupljene stvari) nije navedena u ZOO-u, međutim, članak 526. st. 1. ZOO-a propisuje da *“zakupodavac ne odgovara za nedostatke zakupljene stvari koji su u času sklapanja ugovora bili poznati zakupniku ili mu nisu mogli ostati nepoznati.”* Taj propis govori o nedostacima općenito, pa se odnosi i na materijalne i pravne nedostatke. Prema čl. 526. st. 2. ZOO-a, *“zakupodavac odgovara za nedostatak zakupljene stvari, koji je zakupniku zbog krajnje nepažnje ostao nepoznat, ako je on znao za taj nedostatak i namjerno propustio o njemu obavijestiti zakupnika.”* Taj propis teoretski može odgovarati za materijalne nedostatke, međutim, za pravne nedostatke u određenoj mjeri neadekvatan. Smatra se da se ne može raditi o pojedinim stupnjevima krivnje, prilikom utvrđivanja postojanja pravnih nedostataka, jer se eventualni propust uvijek odnosi samo na izostajanje uvida u upisnik brodova. Pitanje

3. postojanje pravnog temelja za zahtjev treće osobe,⁵²
4. obavijest zakupoprimaltelja zakupodavatelju o uznemirivanju.⁵³

Kao pravni temelj za zahtjev treće osobe kod zakupa broda dolazi u obzir tuđe vlasništvo, osobne služnosti, hipoteka, privilegij, zakup broda, brodarski ugovor na vrijeme za cijeli brod te druga ograničenja raspolaganja brodom. U vezi s knjižnim pravima, nema sumnje da ta prava zakupoprimaltelju nisu mogla ostati nepoznata jer se o njihovu postojanju može uvjeriti uvidom u upisnik. Iznimka je institut privilegija koji postoji i bez upisa u upisnik. Smatra se da je zakupodavatelj uvijek dužan upozoriti zakupoprimaltelja o postojanju pravnih nedostataka, jer će mu se inače moći prigovoriti postupanje u zloj vjeri, i to bez obzira na to je li riječ o knjižnim ili drugim opterećenjima broda.⁵⁴

Pravne posljedice, prema ZOO-u, razlikuju se ovisno o tome isključuju li pravni nedostaci pravo zakupnika na korištenje stvari (čl. 531. st. 2.) ili ih samo ograničavaju (čl. 531. st. 3.). U prvom slučaju ugovor o zakupu raskida se po samom zakonu, a zakupodavac je dužan naknaditi zakupniku štetu.⁵⁵ U slučaju

je može li se taj propust kvalificirati kao obična ili gruba nepažnja. Treba ga smatrati grubom, pa će zakupodavatelj uvijek odgovarati ako zakupoprimaltelja ne obavijesti o postojanju upisanih pravnih nedostataka. Zakupoprimaltelj naime, ima pravo pretpostavljati da mu se brod predaje bez pravnih nedostataka. Situacija je drugačija nego kod materijalnih nedostataka, koji se mogu ustanoviti samo pregledom broda, što je u većini slučajeva prilično nesigurno, a redovito i ovisi o ocjeni zakupoprimaltelja odnosno njegova predstavnika. Kod pravnih nedostataka tih subjektivnih ocjena nema. Oni za svakog postoje ili ne postoje. Tako objašnjava B. Jakaša: *o.c. u bilješki 14*, str. 173 i 174.

⁵² Uznemirivanje treba biti pravno, tj. treba se činiti isticanjem nekog pravnog temelja koji isključuje pribaviteljev posjed ili ga ometa u vršenju prava suzujući mu opseg i ovlasti koja je imao na umu prilikom sklapanja ugovora. To znači da se o pravnom nedostatku ne radi ako bi netko ukrao ili silom oteo zakupljeni brod. Tako A. Jakaša: *o.c. u bilješki 14*, str. 173.

⁵³ Kad se pokaže da treća osoba polaže neko pravo na stvari, stjecatelj je o tome dužan obavijestiti otuđivatelja, osim ako je to već njemu poznato. Zahtjev se sastoji od poziva otuđivatelju da u razumnom roku oslobodi stvar od prava ili zahtjeva trećega ili da stjecatelju isporuči drugu stvar koja nije opterećena pravnim nedostatkom. Tako P. Klarić; M. Vedriš: *Građansko pravo*, X. izdanje, Narodne novine, Zagreb, 2006., str. 428.

⁵⁴ B. Jakaša: *o.c. u bilješki 14*, str. 174.

⁵⁵ Utvrdi li se da trećoj osobi pripada neko pravo koje sasvim isključuje zakupodavateljevo pravo korištenja stvari, riječ je o potpunoj evikciji, npr. treća osoba ima pravo vlasništva na stvari i želi sama rabiti stvar, ili ima pravo plodouživanja i ne želi da na stvari netko ima pravo korištenja i sl. U takvim prilikama ugovor o zakupu raskida se po samom zakonu, što znači da za raskid ugovora o zakupu nije potrebna nikakva dodatna sudska

kad je pravo trećeg takve naravi da ono ne isključuje pravo zakupoprimaltelja na uporabu stvari, nego ga samo u tome ograničava, zakupoprimaltelj ima pravo izbora: a) može raskinuti ugovor o zakupu i zahtijevati naknadu štete, ili b) može zahtijevati sniženje zakupnine i naknadu štete (čl. 531. st. 3. ZOO-a). Kod djelomične evikcije ne radi o raskidu po samom zakonu, nego o raskidu ugovora izjavom jedne strane, ili zahtjevu za sniženje zakupnine, također na zahtjev zakupoprimaltelja.⁵⁶

4.4. Odgovornost zakupodavatelja za nemogućnost iskorištavanja broda

Zakupodavatelj može odgovarati i za štetu nastalu zbog nesposobnosti broda za plovidbu odnosno uobičajeno ili ugovoreno iskorištavanje.⁵⁷ Člankom 662. PZ-a propisano je: “za štetu nastalu zbog mana koje čine brod nesposobnim ili smanjuju njegovu sposobnost za ugovoreno ili uobičajeno iskorištavanje, a postojale su u vrijeme predaje broda zakupoprimaltelju, odgovara zakupodavatelj, ako ne dokaže da te mane nije mogao otkriti dužnom pažnjom.” Iz citirane odredbe PZ-a slijedi da zakupodavatelj za mane broda odgovara po načelu pretpostavljene krivnje.⁵⁸

aktivnost zakupoprimaltelja protiv zakupodavatelja, s time da zakupoprimaltelj ima pravo od zakupodavatelja tražiti naknadu štete. Tako V. Gorenc: *Zakon o obveznim odnosima s komentarom*, RRiF, Zagreb, 1998., str. 742.

⁵⁶ U građanskom pravu kao primjeri djelomične evikcije navode se kada treća osoba ima neko pravo samo na dijelu stvari (npr. suvlasništvo u idealnom dijelu i sl.), ili ima na stvari pravo stvarne služnosti.

⁵⁷ Ograničenje uporabe broda može se odnositi na granice plovidbe (npr. brod je zakupljen za dugu plovidbu, a dopuštene su mu granice obalne plovidbe), način uporabe (npr. zabrana prijevoza određenog materijala) te na vrijeme trajanja ugovora (npr. kad isplata hipoteke dospijeva prije nego, prema sporazumu stranka, ugovor prestaje). Samo postojanje privilegirane tražbine treba izjednačiti sa zaprekom koja potpuno onemogućuje uporabu broda, jer zakupoprimaltelj nikad neće biti siguran kad će mu brod biti oduzet, a ta okolnost, bolje rečeno nesigurnost, u trgovačkim odnosima ne smije biti dopustiva na štetu zakupnika. Tako B. Jakaša: *o.c. u bilješci 14*, str. 174.

⁵⁸ Prema odredbi. čl. 525. st. 1. ZOO-a, “zakupodavac odgovara zakupniku za sve nedostatke zakupljene stvari koji smetaju njezinu ugovorenom ili redovitom korištenju, bez obzira na to je li znao za njih ili ne te za nedostatke svojstva ili odlika predviđenih ugovorom ili prešutno.” Iz citirane odredbe slijedi da je u odnosu na zakupodavca ZOO stroži od PZ-a. Međutim, ta odredba bitno je ublažena odredbom čl. 526. st. 1. ZOO-a, kojom je propisano: “zaku-

Za mane koje su zakupodavatelju bile poznate odnosno morale biti poznate, kao i one koje je mogao otkriti dužnom pažnjom, odgovara uvijek, bez obzira na postupak zakupoprimaltelja. Iznimku, kao što je navedeno, čini samo slučaj kad je zakupoprimaltelj znao za postojanje određenih mana ili mu one nisu mogle ostati nepoznate.⁵⁹

Prema odredbi čl. 525. st. 2. ZOO-a, zakupodavac ne odgovara zakupniku ako je riječ o nedostacima koji su manjeg značenja. Kod zakupa broda treba ocijeniti može li se otklanjanje tih nedostataka smatrati troškovima održavanja broda jer ti troškovi padaju na zakupoprimaltelja (čl. 661. st. 2. PZ-a).

4.5. Preuzimanje broda nakon prestanka ugovora

Zakupoprimaltelj ima pravo zahtijevati da zakupodavatelj preuzme brod nakon proteka trajanja ugovorenog zakupa. Vraćanje broda nakon proteka ugovora dužnost je zakupoprimaltelja, ali i njegovo pravo.

4.6. Visina i opseg odgovornosti zakupodavatelja

U vezi s visinom i opsegom ugovorne odgovornosti zakupodavatelja u PZ-u nema izričitih odredbi. Proizlazi zaključak da zakupodavatelj odgovara neograničeno. To znači da se odredbe o ograničenju odgovornosti iz čl. 385.-400. PZ-a ne primjenjuju na odnose zakupodavatelja i zakupoprimaltelja. Navedenim odredbama PZ-a uređena je odgovornost brodarara, a propisano je: “za obveze koje nastaju u vezi s plovidbom i iskorištavanjem broda, odgovara brodar...” (čl. 385. PZ-a). Zakupodavatelj nije brodar zakupljenog broda. Uz to ograničenje

podavac ne odgovara za nedostatke zakupljene stvari koji su u času sklapanja ugovora bili poznati zakupniku ili mu nisu mogli ostati nepoznati.”

⁵⁹ U čl. 526. st. 2. ZOO-a propisano je da “zakupodavac odgovara za nedostatak zakupljene stvari koji je zakupniku zbog krajnje nepažnje ostao nepoznat, ako je on znao za taj nedostatak i namjero propustio o njemu obavijesti zakupnika.” B. Jakaša: *o.c. u bilješci 14*, str. 171, ističe da nije jasno iz kojih se razloga taj propis primjenjuje samo ako je zakupnik bio krajnje neuredan. Ako je pokazao dobru volju u nastojanju da utvrdi stanje stvari koje uzima u zakup, a ipak nije mogao otkriti određenu manu, zakupodavatelj ga o toj mani nije dužan obavijestiti. Na taj način slijedi da, protivno svim najosnovnijim načelima građanskog prava, veću zaštitu uživa neuredni nego uredni zakupoprimaltelj, zaključuje isti autor.

odgovornosti na temelju spomenutih propisa odnosi se samo na štete uzrokovane plovidbenom djelatnošću. Zakupodavatelj je osoba koja daje brod na uporabu za obavljanje plovidbene djelatnosti. Time on sklapanjem ugovora o zakupu te predajom broda u posjed zakupoprimatelju upravo na njega prenosi svojstvo brodarka kao plovidbenog poduzetnika, a od sebe otklanja bavljenje plovidbenom djelatnosti brodom koji je predmet zakupa. Također, specijalne odredbe o ograničenju odgovornosti za prijevoz stvari ili putnika odnose se na ograničenje odgovornosti prijevoznika, a zakupodavatelj prema zakupoprimatelju ne nastupa u tom svojstvu.

Zakupodavatelj će zakupoprimatelju odgovarati ograničeno kad zakupoprimateelj svojim sukontrahtentima odgovara ograničeno, jer ne može od zakupodavatelja zahtijevati naknadu štete u većem iznosu negoli ju je sam pretrpio.⁶⁰

Za opseg odgovornosti, također kao i za visinu odgovornosti, nema temelja da se opseg ograniči prema propisima o određenom plovidbenom poslu, prvenstveno ugovoru o prijevozu stvari ili putnika, jer zakupodavatelj i zakupoprimateelj nisu sklopili ugovor o prijevozu.⁶¹

5. PRAVA, OBVEZE I ODGOVORNOST ZAKUPOPRIMATELJA

Zakupoprimateljeve obveze kao stranke dvostranoobveznog ugovora jesu: preuzimanje zakupljenog broda, njegova uporaba prema ugovoru ili uobičajenoj odnosno propisanoj namjeni, podmirivanje troškova pogona i održavanja, plaćanje zakupnine te vraćanje broda u stanju u kakvom ga je primio u ugovoreno vrijeme i na ugovorenom mjestu. Pored obveza koje propisuje PZ i za koje prema samom zakonu postoji odgovornost zakupoprimateelja, stranke mogu ugovoriti i druge obveze na teret zakupoprimateelja.⁶²

⁶⁰ Tako B. Jakaša: *o.c. u bilješki 14*, str. 175.

⁶¹ Ibid.

⁶² Ponajprije se misli na dužnost zakupoprimateelja da osigura brod. Ta obveza ne postoji ako nije ugovorena. Ugovorom se mogu odrediti i uvjeti osiguranja. Ako nije ništa u tom pogledu ugovoreno, a ugovorena je zakupoprimateeljeva obveza da osigura brod, on ga mora osigurati u punoj vrijednosti i protiv uobičajenih rizika. Može se ugovoriti da je zakupoprimateelj dužan obaviti na svoj trošak neke popravke, preinake ili neke druge radove na brodu. Tako B. Jakaša: *o.c. u bilješki 14*, str. 175.

5.1. Preuzimanje broda

U PZ-u kao specijalnom propisu i odredbama ZOO-a o zakupu broda ta se obveza izričito ne navodi. U nedostatku propisa za to pitanje treba primijeniti opće odredbe ZOO-a. Prema odredbi čl. 9 ZOO-a, “*sudionik u obveznom odnosu dužan je ispuniti svoju obvezu i odgovoran je za njezino ispunjenje*”.⁶³ Općim pravilom koje govori o učincima obveza (čl. 65. st. 1. ZOO-a) propisano je: “*na temelju obveze vjerovnik je ovlašten zahtijevati od dužnika njezino ispunjenje, a dužnik je dužan u cijelosti ispuniti je*”. Međutim, tako sveobuhvatnu odredbu ne smije se shvatiti u doslovnom smislu riječi jer jedno od načela građanskog prava je i ono da se nikoga ne može, osim u određenim iznimkama, prisiljavati da materijalno ispuni svoju ugovornu obvezu, ali ga se može prisiliti da svog sukontrahenta dovede u onu materijalnu poziciju kao da je obveza ispunjena. Primjenom općih načela građanskog prava dolazi se do zaključka da zakupoprimalatelj ne mora preuzeti zakupljeni brod, ali će biti obavezan zakupodavatelja staviti u istu pravnu poziciju kao da je brod preuzeo.⁶⁴ Dakle, dužnik koji ne ispuni svoju obvezu mora nadoknaditi štetu. Postavlja se pitanje koja sve šteta za zakupodavatelja može nastati iz razloga što zakupoprimalatelj neopravdano odbije preuzeti brod. U prvom redu mora platiti zakupninu, što i ne može biti sporno. Dužan je platiti zakupninu za najkraće vrijeme u ugovoru predviđenog trajanja ugovora. Ako je ugovoreno točno vrijeme trajanja, ona se mora platiti do tako ugovorenog vremena, a ako vrijeme nije ugovoreno, mora se platiti do isteka otkaznog roka. Ne može se isključiti mogućnost da je zakupodavatelj imao i drugih troškova. Ovamo npr. spadaju troškovi čekanja da zakupoprimalatelj preuzme brod. Međutim, u iznos troškova zakupodavatelja ne ulaze oni troškovi koje je zakupodavatelj uštedio zato što zakupoprimalatelj nije preuzeo brod.

5.2. Uporaba broda

Uporaba broda pravo je zakupoprimalatelja. Hoće li ga on doista upotrebljavati, ovisi o njegovoj volji. Iz same činjenice da zakupoprimalatelj ne upotrebljava brod za zakupodavatelja ne mogu, za razliku od odbijanja preuzimanja, nastati

⁶³ U tom smislu za ugovore još iz rimskog doba vrijedi načelo *pacta sunt servanda* (ugovori se moraju poštovati).

⁶⁴ B. Jakaša: *o.c. u bilješki 14*, str. 176.

nikakva posebna prava. Međutim, način uporabe pored prava predstavlja i zakupoprimalteljevu obvezu. Pravo se sastoji u tome da ga zakupodavatelj ne smije ometati u uporabi broda, a njegova obveza je da brod mora upotrebljavati u granicama ugovorene, uobičajene ili propisane namjene.

PZ-om nije propisano načelo zakupoprimalteljeve odgovornosti za štetu koju pretrpi zakupodavatelj zato što nije brod upotrebljavao na navedeni način. Takve odredbe nema ni ZOO. Međutim, prema općim načelima i pretpostavkama odgovornosti za štetu, zakupoprimaltelj odgovara na temelju pretpostavljene krivnje.⁶⁵

U pogledu uporabe broda mogu postojati ograničenja koja proizlaze iz ugovora,⁶⁶ namjene broda⁶⁷ ili propisa.⁶⁸ Uz pojam uporabe broda vezuje se i zakupoprimalteljevo postupanje pri iskorištavanju broda. Ni o tome PZ ne sadržava nikakvu odredbu, pa treba primijeniti ZOO. Prema čl. 532. st. 1. ZOO-a, "*zakupoprimaltelj je dužan koristiti stvar kao dobar gospodarstvenik, odnosno dobar domaćin.*"⁶⁹

5.3. Troškovi broda koje snosi zakupoprimaltelj

Zakupoprimaltelj prema PZ-u, čl. 661., snosi: a) troškove pogona; b) troškove održavanja broda za trajanja ugovora i c) troškove popravaka.

⁶⁵ Nema nikakvog razloga da se taj propis ne primijeni i za zakup broda. Tako tumači i B. Jakaša: *o.c. u bilješki 14*, str. 177.

⁶⁶ Ugovorno ograničenje zakupoprimaltelja postoji u prvom redu radi zaštite samog zakupodavatelja. U svim onim slučajevima kod kojih njegovi interesi nisu povrijeđeni neće se moći tvrditi da zakupoprimaltelj, i unatoč tome što se striktno ne drži ugovorene namjene, postupa protivno ugovornim obvezama. Tako objašnjava B. Jakaša: *o.c. u bilješki 14*, str. 177.

⁶⁷ U pogledu posebne namjene broda, smatra se da ako ona nije ugovorena, zakupoprimaltelj će imati pravo iskorištavati brod onako kako to slijedi iz brodskih isprava. To se npr. može odnositi na granice plovidbe, količinu, a posebno na vrstu tereta.

⁶⁸ Razumljivo je da je zakupoprimaltelj dužan pridržavati se postojećih propisa te u tom pogledu nije potrebno nikakvo ugovorno ograničenje, već se mora pretpostavljati da će zakupoprimaltelj upotrebljavati brod u granicama pozitivnog prava.

⁶⁹ Čl. 532. st. 3. ZOO propisuje da zakupnik: "*odgovara za štetu koja nastane korištenjem zakupljene stvari protivno ugovoru ili njezinoj namjeni, bez obzira na to je li stvar koristio on, ili neka osoba koja radi po njegovu nalogu, podzakupnik ili koja druga osoba kojoj je on omogućio da koristi stvar.*"

5.3.1. Troškovi pogona broda

Troškove pogona broda snosi zakupoprimalatelj po čl. 661. st. 1. PZ-a.⁷⁰ Pod troškovima pogona razumiju se svi troškovi potrebni za iskorištavanje broda i njegovo normalno funkcioniranje. To su: troškovi goriva, maziva i ostalih potreština za pogon broda, zatim zalihe hrane i vode te plaće posade. U tu grupu ulaze i razne pristojbe koje se plaćaju za brod za vrijeme njegove redovite eksploatacije. Međutim, nisu obuhvaćeni izdaci koji terete vlasnika na temelju činjenice vlasništva broda, npr. porezi i slična davanja.⁷¹

5.3.2. Troškovi održavanja broda

Zakupoprimalatelj snosi troškove održavanja broda, osim onih troškova koji su uzrokovani nedostacima zbog redovitog trošenja ili zbog mana broda za koje odgovara zakupoprimalatelj.⁷² Zakupoprimalatelj snosi te troškove u granicama potrebnim da se može zakupodavatelju vratiti brod u stanju u kojem ga je zakupoprimalatelj primio (čl. 661. st. 2. PZ-a). U tu grupu spadaju svi oni troškovi koji su predvidivi i neizbježni za ugovorenu ili uobičajenu namjenu broda kao i troškovi manjih popravaka koji su potrebni da se ne pogorša stanje broda preko granica pogoršanja uzrokovanih njegovom redovitom upotrebom uz pravilno održavanje. Zakupoprimalatelj je dužan poduzimati one mjere održavanja broda koje su uobičajene, a i koje su, u slučaju nastanka izvanrednih okolnosti, potrebne.⁷³ Zakupoprimalatelj se neće moći osloboditi odgovornosti isticanjem da mu potreba poduzimanja tih mjera nije bila, niti morala biti poznata, jer on kao brodar mora znati koje sve mjere u tom pogledu treba poduzeti.⁷⁴

⁷⁰ Također, prema ZOO-u, na zakupoprimalatelja padaju troškovi korištenja stvari prema čl. 522. st. 3. ZOO-a.

⁷¹ Te troškove mora snositi vlasnik. Eventualna ugovorna odredba kojom se ti troškovi prebacuju na zakupoprimalatelja je mjerodavna.

⁷² O redovitom trošenju opširnije *supra*, t. 4.2.1, o troškovima uklanjanja skrivenih mana *supra*, t. 4.2.2, o odgovornosti zakupoprimalatelja za nemogućnost iskorištavanja broda *supra*, t. 4.4.

⁷³ Među troškove održavanja broda spadaju i oni za produženje svjedodžbe o klasi ili druge isprave koja je potrebna za iskorištavanje broda.

⁷⁴ Tako B. Jakaša: *o.c. u bilješki 14*, str. 179. Evidentirana je odluka Upravnog suda Republike Hrvatske u kojoj je Sud zauzeo stajalište: "Zakupoprimalatelj je posjednik broda i

5.3.3. Troškovi popravaka koje snosi zakupoprimalatelj

Iz odredbe čl. 661. st. 4. PZ-a slijedi da zakupoprimalatelj snosi sve troškove popravaka broda, osim onih potrebnih za otklanjanje skrivenih mana broda koje su postojale u vrijeme kad mu je brod predan na uporabu.

Dakle, preduvjet za snošenje troškova popravka od strane zakupoprimalatelja jest da mana nije postojala u vrijeme kad je brod predan zakupoprimalatelju. To je logična posljedica pravila da zakupoprimalatelj snosi rizik za štete koje nastanu eksploatacijom broda a nisu posljedica njegova redovitog trošenja.⁷⁵

Zakupoprimalatelj ne snosi štetne posljedice mana broda koje je prouzročio zakupodavatelj ili osobe za koje on odgovara, a te posljedice zakupoprimalatelj odnosno osobe koje rade za njega nisu mogli izbjeći ili umanjiti uporabom dužne pažnje.

5.4. Plaćanje zakupnine

Plaćanje zakupnine najvažnija je zakupoprimalateljeva obveza, a ubiranje prihoda od zakupnine glavni je razlog zbog kojeg zakupodavatelj daje brod u zakup.

U vezi sa zakupninom važno je analizirati kako je pravno uređeno nekoliko važnih pitanja, a to su: određivanje njezine visine, dospjeće plaćanja, plaćanje u slučaju nastupanja okolnosti koje sprječavaju iskorištavanje zakupljenog broda te pravne posljedice neplaćanja ili zakašnjenja u plaćanju zakupnine.

nositelj plovidbenog pothvata, stoga odgovara kao brodar. Kao brodar gospodarski koristi brod. Dužan je organizirati kontrolu obavljanja poslova na brodu radi osiguranja sigurnosti plovidbe, te je propuštanje toga inkriminirano kao prekršaj." Opširniji prikaz te presude: Poredbeno pomorsko pravo - *Comparative Maritime Law* god. 42 (2003) br. 157, str. 272-274.

⁷⁵ To odstupanje od građanskog prava u korist zakupodavatelja nalazi svoje opravdanje u prirodi same stvari jer je brod u eksploataciji podložan takvim rizicima da je često puta veoma teško povući granicu kad je riječ o redovitom, a kad o izvanrednom održavanju broda. Usvojeno stajalište iz praktičnih razloga sve to prebacuje na uporaboprimalatelja, tako da je situacija i stvarno i pravno daleko jasnija. S pravnog stajališta o tome nema nikakve inkonvenijentnosti, jer ta dužnost zakupoprimalatelja svakako utječe na visinu zakupnine. Tako objašnjava B. Jakaša: *o.c. u bilješki 14*, str. 170.

Visinu zakupnine stranke određuju ugovorom. U PZ-u nije navedeno na koji se način određuje visina zakupnine ako je stranke u ugovoru nisu odredile. Međutim to je isključivo teorijsko pitanje jer je gotovo nevjerojatno da stranke ugovorom ne bi riješile to važno pitanje.⁷⁶ U rješavanju tog pitanja može se primijeniti odredba čl. 534. ZOO-a prema kojoj je, ako nije ništa ugovoreno, zakupoprimalatelj dužan plaćati uobičajenu cijenu u mjestu gdje je stvar predana zakupniku.⁷⁷

Zakupnina se plaća mjesečno unaprijed, računajući od dana kad počne teći (čl. 665. st. 1. PZ-a). Ugovorom se određuje od kojeg dana zakupnina počinje teći, a u zakonu naveden jednomjesečni rok je dispozitivan.⁷⁸ Ako stranke ništa ne ugovore, zakupnina se plaća od dana kad je brod predan zakupoprimalatelju odnosno kad je morao biti predan zakupoprimalatelju.

Ako je ugovor o zakupu sklopljen na neodređeno vrijeme, zakupnina se može tražiti za tromjesečni otkazni rok. Tromjesečni rok propisan u čl. 668. st. 2. PZ-a je dispozitivan, pa stranke mogu ugovoriti rok u drugačijem trajanju.

“Zakupnina ne pripada zakupodavatelju dok je zakupoprimalatelj spriječen rabiti brod krivnjom zakupodavatelja ili zbog skrivene mane broda koja je postojala u trenutku predaje broda zakupoprimalatelju” (čl. 665. st. 2. PZ). Iz te odredbe proizlazi da se zakupnina plaća i za vrijeme za koje je zakupoprimalatelj bio spriječen upotrebljavati brod iz razloga koji padaju na stranu zakupodavatelja, ako za te razloge zakupodavatelj nije kriv. Krivnja zakupodavatelja može se sastojati u tome da brod nema ona svojstva za koja je zakupodavatelj izričito tvrdio da ih ima, a ta su svojstva bitna za ugovorno odnosno uobičajeno iskorištavanje broda.⁷⁹ Citirani članak nije kogentan, pa će stranke moći ugovorom od njega

⁷⁶ U pogledu poljoprivrednog zemljišta ili poslovnih prostora u vlasništvu države ili druge jedinice lokalne samouprave postoji mogućnost da zakupnina bude propisana, međutim, to se kod brodova nikad ne događa.

⁷⁷ Tako tumače H. Kačer; A. Radolović; Z. Slakoper: *Zakon o obveznim odnosima s komentarom*, Poslovni zbornik, Zagreb, 2006., str. 511.

⁷⁸ Ako stranke u ugovoru ne odstupe od jednomjesečnog roka, on će doći do primjene i ne postoji mogućnost pozivanja na drugačije običaje, jer se PZ na njih ne poziva. Tako B. Jakaša: *o.c. u bilješci 14*, str. 187.

⁷⁹ Kad je riječ o skrivenoj mani broda koja je postojala u trenutku predaje broda zakupoprimalatelju, ne može se govoriti o zakupodavateljevoj krivnji za nemogućnost iskorištavanja broda. Međutim, budući da uzrok koji sprječava iskorištavanje broda zbog postojanja skrivene mane ipak leži na strani zakupodavatelja, razlozi pravednosti nalažu da zakupoprimalatelj koji zbog nemogućnosti eksploatacije eventualno trpi i štetu bude oslobođen plaćanja zakupnine. Zbog toga se prema samom zakonu u tom slučaju ne plaća zakupni-

odstupiti. Moguće je ugovoriti da se zakupnina ne mora vratiti. Ta sloboda ugovaranja ograničena je propisom čl. 345. st. 1. ZOO-a prema kojem se odgovornost dužnika za namjeru ili krajnju nepažnju ne može unaprijed ugovorom isključiti ni ograničiti.⁸⁰

Trajanje suspenzije plaćanja zakupnine, kao i od kojeg se trenutka zakupnina počinje ponovo plaćati, pitanja su koja stranke u pravilu rješavaju ugovorom. U nedostatku ugovornih odredbi primjenjivat će se običaj prema kojem se zakupnina plaća i za dijelove dana. Za nastavak plaćanja zakupnine odlučno je da je zapreka prestala, a ne i da se brod stvarno iskorištava.⁸¹ U slučaju spora o postojanju i trajanju zapreke, zakupoprimalatelj mora dokazati da je zapreka postojala i kad je nastala, a zakupodavatelj će biti dužan dokazati kad je prestala.⁸²

Nijedan drugi razlog, osim navedenih u opisanoj odredbi PZ-a, ne utječe na obvezu plaćanja zakupnine, pa i kad se brod nije mogao iskorištavati zbog više sile.⁸³

Rizik za prijevremeni prestanak ugovora snosi zakupoprimalatelj. Ako brod nije iskorištavan za vrijeme za koje je zakupnina plaćena, zakupnina se mora vratiti samo ako je do prijevremenog prestanka ugovora došlo iz razloga za koje odgovara zakupodavatelj.⁸⁴

O pravnim posljedicama kašnjenja u plaćanju zakupnine govori odredba čl. 666. st. 1. PZ-a. "*Ako zakupoprimalatelj ne plati zakupninu o dospelosti, zakupodavatelj može odmah tražiti naplatu zakupnine ugovorene za cijelo vrijeme trajanja ugovora*

na. Stranke običavaju ugovarati jedan kratki rok trajanja zapreke u eksploataciji broda za koji će se ipak morati plaćati zakupnina. Taj rok redovito iznosi 48 sati. Tako objašnjava B. Jakaša: *o.c. u bilješci 14*, str. 189.

⁸⁰ Premda je zakupodavatelj vjerovnik zakupnine, on je kad je riječ o njegovoj obvezi vraćanja, u odnosu prema zakupniku dužnik, pa spomenuti propis dolazi do primjene.

⁸¹ Tako B. Jakaša: *o.c. u bilješci 14*, str. 189.

⁸² PZ ne propisuje dužnost zakupoprimalatelja da zakupodavatelja obavijesti o nastanku i trajanju zapreke. Zbog toga taj propust može imati kao posljedicu samo utjecaj na uvjerenje suda prilikom utvrđivanja relevantnih činjenica. Tako objašnjava B. Jakaša: *o.c. u bilješci 14*, str. 189.

⁸³ E. Dworski: *o.c. u bilješci 18*, str. 235, objašnjava: "ako zakupoprimalatelj ne bi bio u stanju da tijekom trajanja zakupa iskorištava zakupljeni brod, jer bi npr. brod bio zadržan u nekoj luci zbog štrajka, blokade, nevremena, leda, popravaka i sličnih razloga, on će ipak biti dužan redovno plaćati zakupninu, budući da je njegov položaj identičan svakom drugom poduzetniku, koji s jedne strane iz svog pothvata crpi sve koristi, a s druge strane snosi i sve rizike".

⁸⁴ B. Jakaša: *o.c. u bilješci 14*, str. 178.

o zakupu broda ili može odustati od ugovora.” Citiranom odredbom ne dira se u pravo zakupodavatelja na naknadu štete (čl. 666. st. 2. PZ-a). Dužnost zakupoprimalatelja da na temelju tog članka nadoknadi štetu nije ovisna o njegovoj krivnji za neplaćanje zakupnine.⁸⁵

Zakupodavatelj također ima pravo retencije na zakupoprimalateljevim stvarima koje je ovaj unio u brod za tražbine koje mu pripadaju na temelju ugovora o zakupu.⁸⁶

Zahtjev za plaćanje zakupnine ugovorene za cijelo vrijeme trajanja ugovora (akceleracija dospijeća zakupnine) oduzima zakupodavatelju pravo na odustanak od ugovora. Znači, ta dva prava međusobno se isključuju. Međutim, ako zakupnina ne bude plaćena u roku koji je odredio zakonodavac, on ima pravo odustati od ugovora. Odustanak od ugovora ne oduzima zakupodavatelju pravo zahtijevati isplatu dospjele zakupnine.⁸⁷

Ako zakupoprimalatelj ne vrati zakupodavatelju brod nakon protoka ugovora o zakupu, dužan je za prekoračeno vrijeme platiti naknadu u visini dvostruke zakupnine (čl. 670. st. 1. PZ-a). Veću štetu iznad dvostruke zakupnine mora dokazati zakupoprimalatelj, a stupanj krivnje nije odlučan. Pri utvrđivanju štete ne uračunava se jednostruka zakupnina jer na nju zakupodavatelj ima pravo na temelju same činjenice da je brod bio u zakupu. Inače bi se moglo dogoditi da samo ostvari pravo na naknadu štete, a da je brod besplatno bio u zakupu.

Tražbine iz ugovora o zakupu broda, pa tako i tražbine iz osnova neplaćene zakupnine, zastarijevaju nakon protoka jedne godine. Kad je riječ o tražbinama za zakupninu, vrijeme zastare počinje teći od dana dospelosti zakupnine - čl. 673. st. 1. i st. 5. t. 5. PZ-a.

5.5. Odnos zakupoprimalatelja prema posadi

Brod se, ako nije drugačije ugovoreno, predaje bez posade (čl. 660. st. 2. PZ-a). U odnosu na pravo davati naloge posadi, PZ propisuje da je u ugovoru o zakupu potrebno predvidjeti da je posada dužna izvršavati naloge zakupoprimalatelja.⁸⁸

⁸⁵ V. Brajković i suradnici: *o.c. u bilješci 38*, str. 279.

⁸⁶ Ibid.

⁸⁷ Ibid.

⁸⁸ Propisano je: “*ako se brod daje u zakup, posada je dužna izvršavati naloge zakupoprimalatelja ako je to u ugovoru o zakupu predviđeno*” (čl. 663. st. 1. PZ-a).

Međutim, takvo zakonsko rješenje čini se nelogičnim zbog toga što se, ako je posada dužna izvršavati naloge zakupodavatelja, ne radi o ugovoru o zakupu.⁸⁹ Iz prirode ugovora o zakupu, kao ugovora kojim se prenosi posjed broda, proizlazi da u tom pogledu ne smije biti ograničenja. Ako se ograničenje ugovori, npr. samo na komercijalnu djelatnost, nije riječ o ugovoru o zakupu, već o brodarskom ugovoru.

Zakupoprimatelj ima pravo mijenjati posadu (čl. 663. st. 2. PZ-a). To pravo postoji i u slučaju kada je brod predan s posadom.

5.6. Vraćanje broda

5.6.1. Vrijeme vraćanja broda

Zakupoprimatelj je dužan vratiti zakupodavatelju brod nakon proteka ugovora o zakupu (arg. iz čl. 670. st. 1.).⁹⁰

Razlozi za zakašnjenje u vraćanju broda mogu postojati na strani zakupoprimatelja i zakupodavatelja. Zakupoprimatelj će biti kriv za zakašnjenje ako je sklopio ugovor za koji je morao znati da se pod normalnim okolnostima ne može izvršiti u vrijeme trajanja ugovora o zakupu. Naprotiv, neće biti kriv ako je do zakašnjenja u vraćanju broda došlo zbog okolnosti koje se u trenutku sklapanja ugovora nisu mogle predvidjeti, a koje su spriječile da se brod zakupodavatelju vrati na vrijeme.⁹¹

Kao što je spomenuto u slučaju neskrivljenog zakašnjenja u vraćanju broda, pravna posljedica zakašnjelog vraćanja je plaćanje naknade u visini dvostruke zakupnine za prekoračeno vrijeme. Ako je zakupoprimatelj kriv za zakašnjenje u vraćanju broda, odgovara zakupodavatelju i za svaku štetu iznad svote koju čini naknada u visini dvostruke zakupnine za prekoračeno vrijeme (čl. 670. st. 2. PZ-a).

⁸⁹ Da bi netko mogao biti posjednik broda, mora u punoj mjeri raspolagati posadom. Prema tome, ako se zakupoprimatelju ograniči pravo da posadi može davati naloge, ne može se govoriti da je on postao brodar, pa prema tome ni da se radi o ugovoru o zakupu broda. Osim toga nije ni moguće zamisliti da bi netko mogao upotrebljavati brod ako nije ovlašten davati naloge posadi. Tako objašnjava B. Jakaša: *o.c. u bilješki 14*, str. 192.

⁹⁰ Propis sličnog sadržaja postoji i u ZOO-u (čl. 536. st. 1. ZOO-a).

⁹¹ B. Jakaša: *o.c. u bilješki 14*, str. 181.

U slučaju spora najvažnije pitanje o kojem treba raspraviti jest smatra li se u konkretnom slučaju zakupoprimalatelj krivim za zakašniju predaju broda.

Nije navedeno o kojoj se šteti radi, pa je obuhvaćena svaka šteta za koju zakupodavatelj dokaže da ju je pretrpio zato što mu brod nije na vrijeme vraćen. Podrazumijeva se samo po sebi da se mora raditi o materijalnim štetama. Pod štetom u ovom pogledu ne podrazumijeva se samo obična šteta, već i izmakla korist, budući da bi bez toga praktična vrijednost zakupodavateljevog prava na naknadu štete bila iluzorna. Za izmaklu korist zakupodavatelj će morati dokazati da ona postoji, kao npr. koje je sve ugovore morao odbiti jer nije imao na raspolaganju brod koji mu nije bio na vrijeme vraćen. Nije dovoljno da se ta šteta učini samo vjerojatnom.⁹²

Kada je do zakašnjele predaje došlo iz razloga koji padaju na stranu zakupodavatelja, on pada u zakašnjenje, i posljedice koje iz toga proistječu mora sam snositi. Unatoč tome, zakupoprimalatelj nije oslobođen odgovornosti za brod. On od trenutka kada zakupodavatelj padne u zakašnjenje odgovara kao čuvar. Međutim, čuvanje mu je nametnuto, pa se na to čuvanje ne mogu u cijelosti primijeniti propisi ZOO-a o ugovoru o ostavi (čl. 725-736). Na temelju odredbe čl. 727. st. 1. ZOO-a, *ostavoprimalac je dužan čuvati stvar kao svoju vlastitu, a ako je ostava uz naknadu, kao dobar gospodarstvenik, odnosno dobar domaćin*. Dakle, u pogledu pozornosti koju ostavoprimalac mora uložiti prilikom čuvanja stvari, zakonodavac čini razliku čuva li ostavoprimalac stvar uz naknadu ili bez nje, pa je tako dužnost čuvanja uz naknadu stroža od one besplatne.⁹³

Bez obzira na rješenje ZOO-a, u domaćoj pomorskopravnoj literaturi zastupljeno je shvaćanje da se od zakupoprimalatelja može uvijek zahtijevati da s brodom postupa pažnjom urednog brodarar te da on ima pravo na naknadu za čuvanje broda. Smatra se da unatoč nepostojanju ugovora o ostavi, zakupoprimalatelju treba priznati pravo na nagradu za čuvanje, jer mu je ono nametnuto, a ni od koga se ne može očekivati da u korist drugoga izvršava neke radnje besplatno. Naknadom su obuhvaćeni troškovi koji su razumno učinjeni za

⁹² Ibid., str. 180.

⁹³ Pri naplatnoj ostavi traži se pažnja dobrog domaćina odnosno dobrog gospodarstvenika *in abstracto*. Međutim, kod besplatne ostave ne može se zahtijevati od ostavoprimalca ulaganje veće pozornosti nego je daje svojim stvarima. U mogućoj dvojbi što ako je to pozornost niža od one koju posvećuje svojim stvarima (što je pozornost *in concreto*), smatra se da vrijedi ona viša razina, a nikako ne ona niža, jer onaj tko plaća za ostavu ne može imati manju zaštitu od onoga tko ne plaća. Tako H. Kačer; A. Radolović i Z. Slakoper: *o.c. u bilješki 77*, str. 665.

očuvanje broda, naknade eventualne štete i naknada za zakupnikov trud.⁹⁴ Nema nikakve pravne zapreke da zakupoprimalatelj uporabom dužne pažnje preda brod na čuvanje trećoj osobi.⁹⁵

5.6.2. Mjesto vraćanja broda

Zakupoprimalatelj je dužan nakon proteka ugovora vratiti brod u mjestu u kojem ga je primio (čl. 661. st. 2. PZ-a).⁹⁶

To je dispozitivna zakonska odredba, a to znači da se stranke mogu drugačije sporazumjeti o tom pitanju, tj. mogu ugovoriti neku drugu luku ili pristanište. Ta luka može biti ugovorena određeno ili određivo, mogućnosti su iste kao kod ugovaranja luke iskrcaja kod ugovora o prijevozu. Stranke mogu ugovarati na čijoj je strani opcija o odlučivanju u kojoj će se luci brod vratiti, a ako nisu ugovorile, smatra se da je opcija na strani zakupodavatelja.⁹⁷

Pod pretpostavkom nemogućnosti predaje broda u ugovorenoj luci npr. zbog postojanja nekog od izuzetih slučajeva, stranke imaju pravo ugovoriti u kojem će mjestu brod biti vraćen. Troškovi i rizik zakašnjenja iz razloga nemogućnosti predaje broda u određenom mjestu padaju na zakupoprimalatelja, ako razlog za tu nemogućnost nije skrivio zakupodavatelj.⁹⁸

5.6.3. Stanje broda prilikom vraćanja

Zakupoprimalatelj je dužan vratiti brod u stanju u kojem ga je primio (čl. 661. st. 2. PZ-a). Stanje broda odnosi se na stanje broda kao takvog i na njegovu

⁹⁴ B. Jakaša: *o.c. u bilješci 14*, str. 181.

⁹⁵ Tako B. Jakaša: *o.c. u bilješci 14*, str. 182. ZOO drugačije: prema čl. 728. ZOO-a, "ostavoprimalac ne može bez pristanka ostavodavca ili bez nužde predati povjerenu mu stvar drugome na čuvanje, inače odgovara i za njezinu slučajnu propast i oštećenje." Člankom 736. ZOO-a uređuje se ostava u nuždi. Propisano je: "komu je stvar povjerena u slučaju kakve nevolje, na primjer u slučaju požara, potresa, poplave, dužan ju je čuvati s povećanom pažnjom."

⁹⁶ ZOO ima odredbu istog sadržaja.

⁹⁷ Tako i B. Jakaša: *o.c. u bilješci 14*, str. 182.

⁹⁸ Ibid.

opremu.⁹⁹ Pretpostavlja se da je brod primljen u dobrom stanju, ako zakupodavatelj ne dokaže protivno.¹⁰⁰

PZ ne sadržava odredbe o tretmanu preinaka na brodu koje zakupoprimalatelj za vrijeme trajanja zakupa izvrši, pa se trebaju primijeniti propisi ZOO-a kao supsidijarnog pravnog vrela. Faktično do preinaka u smislu promjena ili popravaka na brodu može doći ako se zakupi brod koji ne odgovara za uporabu uopće ili za ugovorenu uporabu.

Za rješavanje tih pitanja ponajprije su relevantne ugovorne odredbe stranaka. Stranke obično ugovaraju da će zakupoprimalatelj morati predati zakupodavatelju brod s izvršenim popravcima, a kao kompenzacija za to obično se ugovara snižena zakupnina. U ugovore se nerijetko unosi i klauzula prema kojoj je zakupoprimalatelj obvezan ukloniti iz broda inovacije koje je učinio a na koje zakupodavatelj nije pristao.¹⁰¹

Za vrijeme zakupa zakupodavatelj može na zakupljene stvari dodavati određene dodatke. Za taj slučaj u čl. 536. st. 5. ZOO-a navodi se da “*zakupnik može odnijeti dodatke koje je učinio na stvari ako se mogu odvojiti bez njezina oštećenja, ali ih zakupodavac može zadržati ako mu naknadi njihovu vrijednost u vrijeme vraćanja.*” Ta se odredba primjenjuje i na zakup broda.¹⁰²

⁹⁹ B. Jakaša: *o.c. u bilješki 14*, str. 182, objašnjava: “...moraju se vratiti i svi dijelovi brodske opreme koji su postojali u trenutku predaje broda zakupoprimalatelju. U slučaju spora o tome koji su sve dijelovi u tom trenutku postojali, treba pretpostavljati da je brod imao onu opremu koja je propisana, odnosno s obzirom na sve relevantne okolnosti slučaja, uobičajena”.

¹⁰⁰ Stranke prilikom predaje broda zakupoprimalatelju obično sastavljaju zapisnik o primopredaji, u kojem navode stanje broda i opreme. To se ponajprije radi da bi se olakšao dokaz o relevantnim elementima broda pri njegovu vraćanju zakupodavatelju.

¹⁰¹ Prema ZOO-u, “*ako je zakupoprimalatelj za vrijeme zakupa izvršio kakve promjene na stvari, dužan je vratiti je u stanje u kojem je bila kad mu je predana u zakup...*” (čl. 536. st. 4. ZOO-a). Zakupodavatelj ima pravo zahtijevati dovođenje broda u prijašnje stanje već na temelju same činjenice da su određene preinake izvršene, ne navodeći pri tome nikakve razloge, niti dokazujući pravni interes za svoj zahtjev. To će zakupodavatelj imati pravo zahtijevati i kad je dao brod na uporabu za koju se moralo na brodu izvršiti određene preinake, jer se ne može smatrati da je zakupodavatelj dopuštanjem određene uporabe pristao primiti od zakupoprimalatelja brod s određenim preinakama. Tako B. Jakaša: *o.c. u bilješki 14*, str. 183 i 184.

¹⁰² Međutim, da bi se radilo o dodacima u smislu citiranog, ne smije određena stvar u brod biti ugrađena umjesto druge koja je postajala na brodu u vrijeme predaje zakupoprimalatelju. Za primjenu citiranog propisa potrebno je, nadalje, da stvar bude fiksno ugrađena u brod. Stvari koje to nisu, zakupoprimalatelj može odnijeti prema svojoj volji. Iznimka

5.7. Odgovornost zakupoprimaljja za pravne nedostatke

PZ ne sadržava odredbu o zakupoprimaljjevoj odgovornosti za pravne nedostatke. U okviru primjene ZOO-a problem zakupoprimaljjeve odgovornosti za pravne nedostatke se ne pojavljuje. Međutim, iako se u građanskom pravu taj problem ne pojavljuje, kod brodova se može dogoditi da brod u trenutku vraćanja zakupodavatelju bude opterećen privilegijem. Zbog toga se može govoriti i o odgovornosti za štetu koju zakupodavatelj pretrpi postojanjem privilegija.¹⁰³

5.8. Odgovornost za gubitak broda

Obvezu vratiti brod zakupodavatelju nakon proteka ugovora zakupoprimalj neće moći ispuniti ako je brod za vrijeme trajanja ugovora o zakupu propao, pa zakupoprimalj zbog toga odgovara. Međutim, postoje i razlozi koji ga oslobađaju od odgovornosti. Zakupoprimalj ne snosi štetu za gubitak broda zbog djelovanja više sile (čl. 661. st. 4. PZ-a).¹⁰⁴ U višu silu mogu spadati prirodni događaji kao i ljudska djela.¹⁰⁵

su jedino one stvari koje je zakupoprimalj unio u brod umjesto onih koje su postojale na brodu. Nije relevantno da je brod ugrađivanjem stvari dobio na vrijednosti. I pod tom pretpostavkom zakupodavatelj ima pravo zahtijevati da mu se te stvari ostave na brodu bez ikakve naknade. To isto vrijedi i za stvari koje nisu ugrađene u brod, a koje je zakupoprimalj unio umjesto onih koje su postojale u vrijeme kad je brod preuzeo u posjed. Tako objašnjava B. Jakaša: *o.c. u bilješki 14*, str. 183.

¹⁰³ B. Jakaša: *o.c. u bilješki 14*, str. 186, upozorava na zanimljivo pitanje: odgovara li zakupoprimalj za postojanje privilegija ako je brod opterećen iz razloga za koje odgovara zakupodavatelj? Takva mogućnost postoji ako npr. dođe do sudara krivnjom zakupljenog broda, ali se ustanovi da je do sudara došlo otkazivanjem naprava za kormilarenje, a to je zakupodavatelju bilo odnosno moralo biti poznato u vrijeme predaje broda zakupoprimalju. Na istoj osnovi mogu se zamisliti i druge privilegirane tražbine, kao npr. šteta na teretu uzrokovana nesposobnošću broda za plovību.

¹⁰⁴ Prema nekim autorima, pojmom "propast broda" nije obuhvaćena isključivo samo fizička propast, već okolnost da brod ne može biti predan zakupoprimalju u vrijeme kad je morao biti predan. Ovamo spada npr. slučaj zapljene broda u ratu. Tako objašnjava B. Jakaša: *o.c. u bilješki 14*, str. 186.

¹⁰⁵ Kao obilježja više sile ekstrahiraju se: 1. događaj nastao izvan broda i njegova pogona, 2. najčešće je riječ o neposrednim i isključivim prirodnim događajima koji nisu pod utje-

Zakupoprimatelj treba dokazati da je viša sila neposredni uzrok gubitka broda, ali to ne sprječava zakupodavatelja da dokaže da je daljnji uzrok onaj za koji zakupoprimatelj odgovara.¹⁰⁶ Ugovor o zakupu prestaje u slučaju više sile koja onemogućuje iskorištavanje broda za vrijeme zakupa (čl. 669. st. 1. PZ-a).

Prema načelima građanskog prava, zakupoprimatelj za gubitak broda neće odgovarati iz razloga koji padaju na stranu zakupodavatelja, a to znači ako je gubitak broda posljedica stanja broda za koje zakupodavatelj odgovara. Ovdje spada slučaj skrivenih mana broda koje su postojale u vrijeme predaje broda zakupoprimatelju, naravno pod pretpostavkom da zakupoprimatelj nije kriv za tu propast.¹⁰⁷

5.9. Zakupoprimateljeva izvanugovorna odgovornost

Za vrijeme trajanja ugovora o zakupu mogu nastati slučajevi izvanugovorne odgovornost, pa se postavlja pitanje tko će biti odgovoran. U svim onim slučajevima u kojima PZ propisuje odgovornost broдача, odgovoran je zakupoprimatelj jer je na njega prešlo svojstvo broдача. Zakupodavatelj će biti odgovoran samo u slučajevima stvarnopravne odgovornosti s brodom.

6. PRESTANAK ZAKUPA BRODA

Ugovor o zakupu prestaje protekom ugovorenog vremena, otkazom, sporazumom stranaka, propašću broda, nesposobnošću broda ili onemogućivanjem njegova iskorištavanja i prestankom postojanja jedne od ugovornih stranaka.¹⁰⁸

cajem djelovanja ljudi, 3. događaj koji ima obilježja više sile karakterizira atipičnost ili nepredvidivost i neotklonjivost, 4. događaj može biti predvidiv, međutim tada je potrebno postojanje uvjeta da se taj događaj nije mogao nikakvom razumnom pažnjom izbjeći odnosno spriječiti, 5. viša sila može obuhvaćati i društvene događaje, tj. ljudske radnje, a u tom slučaju mora se raditi o djelima trećih osoba koja se nisu mogla predvidjeti niti otkloniti u konkretnom slučaju.

¹⁰⁶ Npr. brod je propao u oluji koja je imala karakter više sile, ali zakupodavatelj može dokazati da se brod u tom trenutku nalazio na području na kojem prema ugovoru nije smio ploviti. Pod tom pretpostavkom zakupoprimatelj će biti odgovoran za propast broda.

¹⁰⁷ Tako i B. Jakaša: *o.c. u bilješki 14*, str. 186.

¹⁰⁸ *Pomorska enciklopedija*, Jugoslavenski leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 1989., svezak 8, str. 569.

Najčešći i uobičajeni način prestanka ugovora o zakupu je protek vremena na koje je ugovor sklopljen. Na taj način prestaje ugovor o zakupu sklopljen na određeno vrijeme.¹⁰⁹ PZ-om, čl. 668 st. 1. propisano je: “*ugovor o zakupu broda sklopljen na određeno vrijeme može se produžiti samo pisanim sporazumom.*” To znači da PZ, za razliku od ZOO-a,¹¹⁰ ne predviđa mogućnost prešutnog obnavljanja zakupa. Citirana odredba PZ-a kogentne je naravi, međutim ako se ugovor na određeno vrijeme produžuje usmenim sporazumom stranaka, na već nastale odnose primjenjuju se odredbe PZ-a o zakupu broda.

Ugovor o zakupu može prestati i otkazom.¹¹¹ PZ navodi: ako zakupoprimalac ne plati zakupninu o dospelosti, zakupodavatelj može odustati od ugovora (čl. 666. st. 1.), te ako popravci broda koje snosi zakupodavatelj traju predugo ili se predviđa da će trajati predugo, zakupoprimalac može odustati od ugovora (čl. 669. st. 2.). Odustati od ugovora znači zapravo da zakupoprimalac ima pravo dati otkaz. U tim slučajevima riječ je o izvanrednom otkazu, a za tu vrstu otkaza karakteristično je da se daje zbog izvanrednih okolnosti koje su nastupile tijekom trajanja ugovora za koje pozitivni propis daje jednoj od stranaka pravo da otkáže ugovor.

Ugovor o zakupu broda trajanje kojeg nije određeno znači da, ako je sklopljen na neodređeno vrijeme, prestaje otkazom koji svaka strana može dati drugoj, poštujući otkazni rok. Tada se govori o redovitom otkazu. Čl. 668. st. 2. PZ-a propisuje da se ugovor o zakupu broda sklopljen na neodređeno vrijeme može otkazati pisano, i to najkasnije tri mjeseca unaprijed. Dakle, za valjanost redovitog otkaza potrebno je održati otkazni rok. Također bez pisane forme taj otkaz nema pravni učinak, međutim, ako protivna strana pristane i na usmeno dan otkaz, on će biti valjan.

Osim navedenih razloga otkaz se može dati i ako se ispune određeni uvjeti predviđeni ZOO-om. Čl. 533. ZOO-a propisuje “*ako zakupnik i nakon opomene zakupodavca koristi stvar protivno ugovoru ili njezinoj namjeni ili zanemaruje njezino održavanje, te postoji opasnost znatne štete za zakupodavca, ovaj može otkazati ugovor bez*

¹⁰⁹ Obveza zakupoprimalca je vratiti brod prema opisanim uvjetima, v. *supra*, t. 5.6., a ako to ne učini, pada u zakašnjenje i zakupodavatelj ima pravo zahtijevati vraćanje broda sudskim putem. Isto tako vraćanje broda nije samo obveza zakupoprimalca, već i njegovo pravo, pa on ima pravo zahtijevati od zakupodavca da preuzme brod.

¹¹⁰ Čl. 546. st. 1. ZOO-a propisuje: “*kad nakon proteka vremena za koje je ugovor o zakupu sklopljen zakupnik nastavi koristiti stvar, a zakupodavac se tomu ne usprotivi, smatra se da je sklopljen nov ugovor o zakupu neodređenog trajanja, pod istim uvjetima kao i prethodni.*”

¹¹¹ Otkaz je izjava volje jedne od ugovornih strana da odustaje od ugovora.

davanja otkaznog roka.”¹¹² Primjenjuje se i odredba čl. 538. ZOO-a: “zakupodavac može otkazati ugovor o zakupu ako je zakupljena stvar dana u podzakup bez njegova dopuštenja, kad je to prema zakonu ili prema ugovoru potrebno”.

Ako se za vrijeme trajanja ugovora o zakupu brod otuđi, a to je moguće jer zakupljena stvar ostaje u pravnom prometu i njezin je vlasnik (u pravilu on je zakupodavatelj) može prodati trećem, u tom slučaju zakup ne prestaje, nego pribavitelj stvari (najčešće kupac) stupa na mjesto zakupodavatelja.¹¹³

Ugovor o zakupu prestaje na temelju zakona u slučaju propasti broda, njegove trajne nesposobnosti za iskorištavanje i u slučaju više sile koja onemogućuje iskorištavanje broda za vrijeme zakupa (čl. 669. st. 1. PZ-a). Za prestanak ugovora na temelju tog članka nije relevantna krivnja stranaka za razloge nemogućnosti iskorištavanja broda. Krivnja je relevantna za dužnost naknade štete. Pod trajnom nesposobnošću broda za iskorištavanje u smislu citirane odredbe razumije se nesposobnost za vrijeme trajanja ugovora.¹¹⁴ Pod nesposobnošću broda za iskorištavanje obuhvaćena je ona nesposobnost koja se odnosi na ugovoreno ili uobičajeno iskorištavanje broda, a riječ je o uzrocima koji postoje u samom brodu. Zapreka za iskorištavanje je trajna ako potpuno onemogućuje iskorištavanje broda za vrijeme trajanja ugovora o zakupu. Ugovor iz navedenih razloga prestaje važiti i kad određena zapreka traje predugo, ili se predviđa da će predugo trajati u odnosu prema trajanju ugovora. U slučaju spora značenje pojma “predugo” predmet je sudske ocjene.¹¹⁵

Kad propadne brod kao predmet zakupa, prestaje i ugovor o njegovu zakupu, međutim, razlikuju se pravne posljedice ovisno o uzroku koji je doveo do pro-

¹¹² Ova odredba govori o posljedicama koje nastaju zbog nepridržavanja ugovornih obveza i primjenjiva je i na zakup broda jer predstavlja jedno od općih načela građanskog prava.

¹¹³ ZOO govori o pravnim posljedicama otuđenja zakupljene stvari u čl. 541.-544., a one se razlikuju s obzirom na okolnost je li stvari otuđena prije predaje ili nakon predaje zakupniku i je li pribavitelj stvari znao za ugovor o zakupu. Ako je otuđena stvar koja je prije toga predana u zakup ili ako je stvar o kojoj je sklopljen ugovor o zakupu predana pribavitelju, a ne zakupniku, a pribavitelj je u trenutku sklapanja ugovora o otuđenju znao za postojanje ugovora o zakupu, tada pribavitelj stupa na mjesto zakupodavca i prava i obveze iz zakupa nastaju između njega i zakupnika. Za razliku od toga, pribavitelj koji u trenutku sklapanja ugovora o otuđenju nije znao za postojanje ugovora o zakupu nije dužan predati stvar zakupniku, a zakupnik može samo zahtijevati naknadu štete od zakupodavca.

¹¹⁴ V. Brajković i drugi: *o.c. u bilješci 38*, str. 280.

¹¹⁵ Opširnije o odgovornosti zakupodavatelja za nemogućnost iskorištavanja broda *infra*, t. 4.4.

pasti broda. Čl. 661. st. 4. PZ-a propisuje da zakupoprimatelj ne snosi štetu za gubitak broda zbog djelovanja više sile. Dakle, ako je brod propao zbog više sile, rizik propasti pada na zakupodavatelja.

Prestanak postojanja jedne od ugovornih stranaka PZ ne navodi kao razlog za prestanak ugovora o zakupu, a ZOO propisuje da se *u slučaju smrti zakupnika ili zakupodavca zakup nastavlja s njegovim nasljednicima ako nije drugačije ugovoreno* (čl. 549. ZOO-a).¹¹⁶ Premda to ZOO izričito ne propisuje, pravila ovog članka o smrti fizičke osobe primjenjuju se i na prestanak postojanja ili statusne promjene pravnih osoba.¹¹⁷

7. PODZAKUP

Ugovor o podzakupu vrlo je složen pravni odnos.¹¹⁸ O njemu PZ sadržava samo jednu odredbu: “*zakupoprimatelj može dati brod u podzakup samo na temelju pisanog pristanka zakupodavatelja*” (čl. 672. PZ-a). Tako oskudna zakonodavna regulativa otvara niz pitanja o kojima zakonodavac izravno ne govori. To znači da na rješavanje pravnih pitanja koja se pojavljuju u svezi s podzakupom broda treba primijeniti odredbe PZ-a koje se odnose na zakup broda te one ZOO-a kojima se uređuje podzakup.

Za ugovor o podzakupu PZ nije propisao pisanu formu. Prema odredbi čl. 286. i čl. 289. ZOO-a, koji kao supsidijarno vrelo u ovom slučaju dolaze do primjene, pisana forma ugovora potrebna je samo ako je stranke ugovore ili zakon za pojedini slučaj propisuje. Znači, da bi pisana forma bila potrebna, morao bi u tom pogledu postojati zakonski propis. Nesumnjivo je da je riječ o propustu redaktora PZ-a, koji su i za ugovor o podzakupu morali propisati pisanu formu.¹¹⁹

¹¹⁶ Zakup, u pravilu nije pravni posao *intuitu personae* (posao koji se sklapa s obzirom na osobna svojstva koje od ugovornih strana ili osobne sposobnosti dužnika) i zato smrću zakupnika ili zakupodavca ne prestaje, nego se nastavlja s njihovim nasljednicima. Tako objašnjavaju H. Kačer, A. Radolović i Slakoper: *o.c. u bilješki 77*, str. 519.

¹¹⁷ Tako V. Gorenc: *o.c. u bilješki 55*, str. 764.

¹¹⁸ Njegovim sklapanjem nastaje pet vrsta odnosa. Jedan je odnos između zakupoprimatelja i podzakupoprimatelja, drugi između zakupodavatelja i zakupoprimatelja, treći između zakupodavatelja i podzakupoprimatelja, četvrti između podzakupoprimatelja i njegova sukontrahtenta te peti između zakupodavatelja i podzakupoprimateljeva suugovarača.

¹¹⁹ Tako objašnjava B. Jakaša: *o.c. u bilješki 14*, str. 193 i 194.

Pitanje koje je ostavljeno za tumačenje sudskoj praksi i pravnoj znanosti jest kakav je pravni učinak pisanog pristanka za sklapanje ugovora o podzakupu. Točnije, služi li pisana forma samo za dokazivanje usmeno danog odobrenja ili je pisani oblik obvezna forma bez koje je ugovor ništav? Pomorskopravna znanost priklanja se stajalištu da bez pisanog pristanka odobrenje nema pravni učinak.¹²⁰ Ako je brod dan u podzakup bez zakupodavateljeva dopuštenja, on ima pravo otkazati ugovor o zakupu (čl. 538. ZOO-a). Osim otkaza ugovora zakupodavatelj ima pravo zahtijevati naknadu štete koja mu je nedopuštenim podzakupom prouzročena.

Međutim, zakupodavatelj nije u izravnom odnosu s podzakupoprimalcem, pa nema ni pravne mogućnosti otkazati ugovor o podzakupu. Smatra se da se podzakupoprimalac u svoju korist ne može pozivati na okolnost da mu nije bilo poznato da zakupoprimalac nema odobrenje zakupodavatelja za sklapanje ugovora o podzakupu. Njemu mora biti poznato da je za valjanost ugovora o podzakupu potreban zakupodavateljev pisani pristanak, pa se mora interesirati postoji li on. Ako to propusti, mora sam snositi štetne posljedice svoga propusta. Ne može se pozivati ni na okolnost da je bio u zabludi smatrajući svog sukontrahtenta vlasnikom broda, jer postoji mogućnost da se uvidom u upisnik brodova točno informira.

Otkaz ugovora o zakupu ima neizravno učinak i na prestanak podzakupa. *Podzakup prestaje u svakom slučaju kada prestane zakup*, a to je slučaj prestanka podzakupa po samom zakonu (čl. 540. ZOO-a).¹²¹ Za prestanak podzakupa nije relevantno iz kojih je razloga prestao zakupni odnos. To slijedi iz akcesornog karaktera ugovora o podzakupu u odnosu prema onom o zakupu. Može se zamisliti slučaj da je ugovor o podzakupu zaključen na duže vrijeme nego

¹²⁰ Tako E. Dworski: *o.c. u bilješki 18*, str. 244; B. Jakaša: *o.c. u bilješki 14*, str. 193. Za razliku od toga, ZOO ima drugačije rješenje. Prema odredbi čl. 537. st. 1. ZOO-a: *“ako nije drugačije ugovoreno, zakupnik može zakupljenu stvar dati u podzakup, ali samo ako se time ne nanosi šteta zakupcu.”* To znači da podzakup nije dopušten jedino ako je tako ugovoreno, tj. ako je u ugovoru o zakupu zabranjeno davanje u podzakup ili ako se davanjem stvari u podzakup nanosi šteta zakupodavcu, iako ugovorom o zakupu samo davanje stvari u podzakup nije zabranjeno.

¹²¹ U ovom članku nema odredbe o prestanku ugovora o zakupu bez otkaznog roka, pa ako rok nije predviđen ugovorom ili posebnim zakonom, primjenjuju se pravila o otkaznim rokovima kod odredaba o otkazu zakupa. Prema čl. 547. st. 2. ZOO-a, *“ako duljina otkaznog roka nije određena ugovorom ili zakonom ili mjesnim običajima, ona iznosi osam dana, s tim da otkaz ne može biti dan u nevrijeme.”*

zakupni, premda će se to u praksi veoma rijetko događati. Pod tom pretpostavkom ugovor o podzakupu prestaje i podzakupnik će imati eventualno pravo zahtijevati naknadu štete samo od podzakupodavatelja.

Kao i svi dvostranoobvezni ugovori, i ugovor o zakupu stvara pravne učinke samo među suugovarateljima. Zakupodavatelj nije ugovorna strana u ugovoru o podzakupu, pa prema općim pravilima on nema prava ni obveze prema podzakupoprimaltelju. Ugovor o podzakupu je ugovor između drugih (*inter alios acta*) i njime se ne mijenja pravna priroda ugovora o zakupu, ni njegov opseg ili suugovaratelji te se njime ne uspostavlja izravan pravni odnos između zakupodavatelja i podzakupoprimaltelja.¹²²

Od tog je načela u čl. 539. ZOO-a navedena iznimka prema kojoj “*zakupodavac može, radi naplate svojih tražbina od zakupnika nastalih iz zakupa, zahtijevati neposredno od podzakupnika isplatu iznosa koje ovaj duguje zakupniku po osnovi podzakupa.*”¹²³

Citirani propis ZOO-a govori o “tražbinama nastalim iz zakupa.” Obuhvaćeni su pored zakupnine¹²⁴ i svi drugi iznosi iz navedenog naslova kao što je i naknada štete zbog povrede ugovora. Međutim, važno je da zakupodavatelj može prema podzakupoprimaltelju postaviti jedino zahtjev u svezi s naplatom tražbine prema zakupoprimaltelju iz ugovora o zakupu, od njega ne može zahtijevati da rabi stvar sukladno odredbama ugovora o zakupu.

Drugi slučaj neposrednog odnosa zakupodavatelja i podzakupoprimaltelja nastaje ako brod ne bude zakupodavatelju vraćen u vrijeme predviđeno ugovorom o zakupu. Pod tom pretpostavkom zakupodavatelj ima pravo od podzakupoprimaltelja zahtijevati da mu vrati brod.¹²⁵

¹²² Tako objašnjava V. Gorenc: *o.c. u bilješci 55*, str. 753.

¹²³ Ako podzakupoprimaltelj uredno plaća podzakupninu zakupodavatelju-zakupoprimaltelju, a ovaj ne plaća zakupninu zakupodavatelju, zakupodavatelj može, umjesto postavljanja zahtjeva prema zakupoprimaltelju-podzakupodavatelju neplatiši, zahtijevati od podzakupoprimaltelja isplatu svote koju ovaj duguje zakupoprimaltelju-podzakupoprimaltelju na temelju ugovora o podzakupu. U tome je svrha prava na neposredni zahtjev zakupodavca, ustanovljena ovim člankom.

¹²⁴ Među te iznose spada npr. dvostruka zakupnina koju podzakupoprimaltelj duguje podzakupodavatelju za zakašnjenje u predaji broda.

¹²⁵ Tako B. Jakaša: *o.c. u bilješci 14*, str. 195. To u ZOO-u nije navedeno, ali slijedi iz načela da podzakupoprimaltelj radi u okviru i granicama ugovora o zakupu. Drugim riječima, znači da je, usprkos davanju zakupljene stvari u podzakup, za zakupodavatelja pravno relevantan samo onaj interni odnos između njega i zakupoprimaltelja, a ne odnos zakupoprimaltelj-podzakupoprimaltelj.

U odnosu između podzakupoprimalca i njegova sukontrahenta podzakupoprimalac nastupa kao zakupoprimalac. To slijedi iz činjenice da je podzakupoprimalac brodar podzakupljenog broda. Zakupodavatelj kao vlasnik broda odgovara podzakupoprimalcevu suugovaraču jednako kao i zakupoprimalcevim sukontrahentima. To znači da odgovara samo svojim brodom za privilegirane tražbine kojima brod bude opterećen.¹²⁶

Između zakupoprimalca i podzakupoprimalca sukontrahenta ne nastaje nikakav pravni odnos. Zakupoprimalac je svojstvo brodara izgubio, pa nema temelja za njegovu odgovornost prema podzakupoprimalcevim suugovaračima.

Podzakupodavatelj i podzakupoprimalac mogu ugovoriti na koji će se sve način brod moći upotrebljavati. Ako u tom pogledu nije ništa ugovoreno, brod će se moći koristiti prema njegovoj uobičajenoj ili propisanoj namjeni. Ako podzakupodavatelj podzakupoprimalcu ugovorom prizna veća prava nego što ih ima na temelju ugovora o zakupu, on će biti podzakupoprimalcu dužan nadoknaditi štetu ako ne može upotrebljavati brod prema ugovorenim uvjetima, a u odnosu na sadržaj ugovora o zakupu.

Što se tiče odnosa između zakupnika i zakupodavca, dolazi do primjene odredba čl. 537. st. 2. ZOO-a prema kojoj “*zakupnik jamči zakupodavcu da će podzakupnik koristiti stvar prema ugovoru o zakupu*”. Iz toga slijedi da zakupnik mora s podzakupcem zaključiti ugovor točno pod istim uvjetima kao što je zaključen ugovor o zakupu.

Za djela odnosno propuste podzakupoprimalca odgovara zakupoprimalac zakupodavatelju jednako kao i za svoja djela, i to bez obzira na vlastitu krivnju. Osim prava na naknadu štete koju je pretrpio, zakupodavatelj ima pravo otkazati ugovor o zakupu, i to bez otkaznog roka.¹²⁷

8. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Radovi o zakupu broda u domaćoj pravnoj literaturi malobrojni su: osim sažetih prikaza tog ugovora sadržanih u novijim udžbenicima,¹²⁸ materija nije

¹²⁶ B. Jakaša: *o.c. u bilješki 14*, str. 195.

¹²⁷ *Ibid.*, str. 194.

¹²⁸ D. Pavić: *Pomorsko pravo*, knjiga druga: Pravo pomorskih prijevoza, Visoka pomorska škola, Split, 2002.; I. Grabovac: *Plovidbeno pravo Republike Hrvatske*, Književni krug, Split,

sustavno izučavana dugi niz godina sve od vremena profesora Dworskog¹²⁹ i profesora Jakaše.¹³⁰ Cilj ovog rada bio je pružiti cjelovitu analizu svih važnih pitanja relevantnih za sklapanje, izvršavanje i prestanak ove vrste ugovora o iskorištavanju pomorskih brodova. Uz detaljnu analizu odredbi PZ-a analizirali smo i odredbe relevantnih općih zakonskih propisa te međusobni odnos svih izvora pozitivnog prava.

Zakup broda jedna je od pravnih formi iskorištavanja broda koja se ogleda u kompleksnom sustavu obveznopravnih odnosa. Tim ugovorom zakupodavatelj daje zakupoprimalcu brod na uporabu uz plaćanje zakupnine radi obavljanja plovidbene djelatnosti. Obilježja su ugovora o zakupu broda da je to formalan pravni posao, konsenzualan, naplatan, dvostranoobvezan i recipročan. Općenito, to je složen ugovorni odnos, a njegova specifična pravna priroda kao ugovora o uporabi stvari odvajaju ga od ostalih ugovora o iskorištavanju pomorskih brodova. U praksi mogu nastati problemi kad treba utvrditi prirodu pravnog posla jer stranke u pravilu pri sklapanju ugovora ne navode tko je poduzetnik, već ugovaraju konkretne obveze. To je dovelo do potrebe uvođenja zakonske presumpcije koja postoji u korist ugovora o djelu, koji je češći od zakupnog i koji se presumira u svim situacijama u kojima je nejasno je li davatelj ili uzimatelj broda poduzetnik. Međutim, postoji dosta kriterija koji omogućuju razlikovanje brodarskog ugovora na vrijeme i ugovora o zakupu, a to su: opseg prava ugovornih stranaka, ponajprije se misli na položaj i ovlasti uzimatelja i davatelja u odnosu prema brodu, organizaciji plovidbe, ovlasti prema posadi broda, zatim to može biti formalna evidencija brodarskog svojstva i uporaba standardnih ugovornih obrazaca.

Esencijalno za tu vrstu ugovora jest da funkcija brodarka prelazi sa zakupodavatelja na njegovu ugovornu protustranku. Zakupoprimalac preuzimanjem broda postaje posjednik broda i nositelj plovidbenog pothvata. On postaje plovidbeni poduzetnik i raspolaže brodom u komercijalnom i nautičkom pogledu. Slikovito se može reći da sklapanjem ugovora o zakupu broda vlasnik broda u odnosu prema brodu dolazi u pozadinu te mu s obzirom na brod

2003.; I. Grabovac: *Suvremeno hrvatsko pomorsko pravo i Pomorski zakonik (s pojmovnim kazalom)*, Književni krug, Split, 2005.; D. Pavić: *Pomorsko imovinsko pravo*, Književni krug, Split, 2006.

¹²⁹ E. Dworski: *o.c. u bilješki 18.*

¹³⁰ B. Jakaša: *o.c. u bilješki 14.*

jedino pripada zakupnina.¹³¹ Drugim riječima, zakupodavatelj ne preuzima obveze za izvršavanje ili uspjeh pothvata, a odgovara samo za stanje broda kako je ugovoreno.

Prava i obveze ugovornih stranaka mnogobrojni su i imaju velik broj specifičnih sastavnica koje istraživanje ugovora o zakupu čine zanimljivim. U pronalasku odgovora na mnoga pitanja treba posegnuti ne samo za izvorima pomorskog prava već i za pravnim izvorima građanskog prava. U hrvatskom pravu zakup broda uređen je PZ-om, međutim velik broj supsidijarnih odredbi nalazi se u ZOO-u, i to specijalnim odredbama toga zakona koje uređuju zakup te u općim odredbama ZOO-a. Za rješavanje velikog broja pitanja koja nastaju sklapanjem i izvršavanjem tog ugovora zakonodavac postavlja samo opća načela prema kojima će se rješavati eventualni spor među strankama u slučaju kada njihovi međusobni odnosi nisu u ugovoru jasno formulirani. To znači da se u vezi s mnogim pitanjima zakonodavac ne miješa aktivno u odnose među strankama iz ugovora o zakupu, već prvenstveno prepušta njima da ugovorom urede međusobne odnose iz tog pravnog posla.

PZ-om je propisano da zakupodavatelj odgovara zakupoprimalju za sve štete nastale zbog mana koje čine brod nesposobnim ili smanjuju njegovu sposobnost za ugovoreno ili uobičajeno iskorištavanje, a koje su postojale u vrijeme predaje broda zakupoprimalju, ako ne dokaže da te mane nije mogao otkriti dužnom pažnjom. Međutim, to rješenje nije prinudnopravne prirode i strankama će biti nametnuto samo u slučaju ako ne ugovore drugačije. To znači da brod koji je predmet zakupa ne mora biti sposoban za plovidbu i popunjen posadom. Naime, te obveze ugovorom mogu bit prenesene na zakupoprimalja, što se u pravilu i događa. Znači, o sadržaju ugovora o zakupu ovisit će koje mane brod nije smio imati u trenutku predaje. Uz specifične obveze koje se odnose na brod koji se mora predati, njegova svojstava i stanje, postoje mnogobrojne obveze i odgovornosti zakupodavatelja analogne onima iz građanskog prava. Npr. pravila o mjestu i vremenu preuzimanja zakupljene stvari prije i nakon prestanka ugovora o zakupu, odgovornost zakupodavatelja za pravne nedostatke ispunjenja ugovora, odgovornost za nemogućnost iskorištavanja broda kao zakupljene stvari, mnoge odredbe ZOO-a kojima se rješavaju pravna pitanja koja se pojavljuju u vezi s podzakupom i sl.

¹³¹ Tako plastično opisuje C. Hill: *Maritime law, fourth edition*, Lloyd's list practical guides, Lloyd's of London press LTD, London, 1995., p. 185.

Obveze zakupoprimaltelja mnogobrojne su. Budući da zakup broda predviđa posjed broda i nezavisno pravo raspolaganja brodom, u pravilu posadu broda namješta zakupoprimaltelj. Troškove pogona uvijek snosi zakupoprimaltelj, koji je osim toga dužan samostalno uzdržavati brod za vrijeme trajanja ugovora o zakupu. Odredbe PZ-a o zakupnini dispozitivnog su karaktera. Ako stranke ne ugovore drugačije, zakupnina se plaća mjesečno unaprijed, a ona ne pripada zakupodavatelju dok je zakupoprimaltelj spriječen rabiti brod krivnjom zakupodavatelja ili zbog skrivene mane broda koja je postojala u trenutku predaje broda. Ako zakupoprimaltelj ne plati zakupninu o dospelosti, zakupodavatelj može odmah tražiti naplatu zakupnine ugovorene za cijelo vrijeme trajanja ugovora ili može odustati od ugovora - to je također dispozitivna odredba i stranke se mogu sporazumjeti drugačije.

Sustav pravnih normi kojima se uređuje zakup broda čini i nekoliko prinudnoprvnih odredbi. Kogentne su odredbe o obveznom pisanom obliku sklapanja ugovora, zatim zakonodavac zahtijeva da ugovor o zakupu sklopljen na određeno vrijeme može biti produljen samo pisanim sporazumom te da zakupoprimaltelj može dati brod u podzakup samo na temelju pisanog pristanka zakupodavatelja. Održavanje pisane forme ugovora poprima poseban aspekt zbog toga što se ugovor o zakupu upisuje u upisnik brodova. Nadalje, pisana forma je važna i zahtijeva se zbog posljedica koje taj ugovor proizvodi među strankama u pogledu prijenosa svojstva brodarka od zakupoprimaltelja na zakupodavatelja.

U hrvatskom pravu ugovor o zakupu zadovoljavajuće je uređen. Većinu pitanja stranke uređuju autonomno, a u izvorima pozitivnog prava: PZ-u, odredbama ZOO-a o zakupu i općim odredbama ZOO-a, pronalazi se zakonski okvir i mnoge dispozitivne odredbe koje će doći do primjene ako stranke ugovorom pojedina pitanja ne urede drugačije. Malobrojne su prinudnoprvne odredbe i odnose se isključivo na obvezni pisani oblik sklapanja ugovora, produženja ugovora i pristanka za sklapanje podzakupa.

Radi kvalitetnijeg pravnog uređenja zakupa broda u hrvatskom pravu *de lege ferenda* predlažemo nekoliko sadržajnih izmjena pozitivnog pravnog uređenja zakupa broda te određene jezične izmjene odredbi PZ-a koje govore o zakupu.

Zakonsko rješenje sadržano u čl. 663. st. 1. PZ-a prema kojem: “*ako se brod daje u zakup, posada je dužna izvršavati naloge zakupoprimaltelja, ako je to u ugovoru o zakupu predviđeno*” nije logično zbog toga što se, ako je posada dužna izvršavati naloge zakupodavatelja, ne radi o ugovoru o zakupu. Iz prirode ugovora o

zakupu, kao ugovora kojim se prenosi posjed broda, proizlazi da u tom pogledu ne smije biti ograničenja. Ako se ograničenje ugovori, npr. samo na komercijalnu djelatnost, nije riječ o ugovoru o zakupu, već o brodarskom ugovoru. U ostalim odredbama, PZ jasnom sistematizacijom odvaja ugovor o zakupu od brodarskog ugovora na vrijeme cijelim brodom. U budućim izmjenama PZ-a trebalo bi razmotriti pitanje izmjene citiranog članka u smislu izostavljanja dijela teksta “ako je to u ugovoru o zakupu predviđeno,” dakle propisati: “ako se brod daje u zakup, posada je dužna izvršavati naloge zakupoprimalca.”

Prema PZ-u, za ugovor o podzakupu ne traži se obvezna pisana forma. Nesumnjivo je to propust redaktora, pa bi u odredbi PZ-a koja uređuje podzakup broda trebalo propisati obveznu pisanu formu i za tu vrstu ugovora, znači da ugovor o podzakupu broda mora biti sklopljen u pisanom obliku.

Ključne pojmove koji se rabe u odredbama PZ-a o zakupu broda (zakupodavatelj, zakupoprimalac i uporaba broda) trebalo bi uskladiti s terminologijom koju rabi ZOO u odredbama kojima je uređen isti pravni posao (zakupodavac, zakupnik i korištenje broda). Izmjene bi bile korisne zbog toga što je ZOO temeljni pozitivni propis kojim se uređuju osnove obveznih odnosa te ugovorni obvezni odnosi.

Summary

Vesna Skorupan Wolff*

LEGAL REGULATION OF BAREBOAT CHARTER IN CROATIAN LAW

This paper analyses the legal regulation of demise charter (bareboat charter) in the Republic of Croatia. The provisions of the Maritime Act on the demise charter of vessels are analysed and discussed in detail, as are other subsidiary sources of the valid domestic law and in particular the provisions of the Law on Obligation dealing with lease, and its general provisions.

In the first part of the paper, the definitions of the bareboat charter and of the contractual parties are explained. In order to better understand the very complex relations

* Vesna Skorupan Wolff, Ph. D., Research Associate, Adriatic Institute of Croatian Academy of Sciences and Arts, Frane Petrića 4, Zagreb

between the contractual parties arising when entering and exercising a contract, the legal nature of that contract and its main components are analysed in detail.

The central part of the paper analyses in depth the rights and obligations of the contractual parties and points to all the important issues impacting on their scope and content. Within this broader issue, the parties' contractual liability is examined, as well as the way in which the parties participate in the risks and benefits arising from the bareboat charter as a form of its exploitation. The paper also deals with the contractual relations of the parties to the contract arising from the subcharter contract.

In the conclusion, various changes are recommended related to the valid regulation of the bareboat charter with respect to the content and terminology in the provisions of the Maritime Act. Such changes could contribute to a better regulation of the bareboat charter in the Croatian law de lege ferenda.

Key words: bareboat charter (charter by demise), shipowner, charterer, vessel, navigation, rights, obligations, contractual liability, subcharter of a vessel

